

Koira-avusteinen työskentely osana sijaishuollossa elävän lapsen hyvinvointia

Sosiaalityön
Pro gradu -tutkielma

Annika Tammisto
Ohjaaja
VTT Liisa Lähteenmäki
26.5.2022
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä(t): Annika Tammisto

Otsikko: Koira-avusteinen työskentely osana sijaishuollossa elävän lapsen hyvinvointia

Ohjaaja(t): VTT Liisa Lähteenmäki

Sivumäärä: 52 sivua

Päivämäärä: 26.5.2022

Tiivistelmä

Tässä sosiaalityön pro gradu-tutkielmassa on tarkoitus selvittää mikä merkitys koira-avusteisella työskentelyllä on sijaishuollossa elävien lasten hyvinvointiin. Koira-avusteinen työmenetelmä on nousussa sosiaalialoilla ja ammattilaisten tietoisuus työskentelystä kasvaa koko ajan. Tutkielmani tarkoitus on lisätä tietämystä tästä vielä suhteellisen pienimuotoisesta toiminnasta ja tuoda esille työskentelyn merkitystä nimenomaisesti lastensuojelun sijaishuollon kentällä. Sijoituksen tarkoituksena on turvata lapselle vakaa ja turvallinen kasvuympäristö ja sijaishuollossa kaivataan lisää toimivia työmenetelmiä lasten kanssa työskentelyyn.

Tutkimusaineistoni on kerätty haastatteluilla ja tutkimukseen osallistui viisi sijaishuollon ammattilaista, jotka tekevät työtään koira-avusteisesti. Kaikilla haastateltavilla oli oma työkoira ja kahdella haastateltavista oli eläinavusteisen valmentajan koulutus. Työntekijöiden haastattelut ovat toteutettu tammi-maaliskuussa 2022. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina lumipallomenetelmän avulla ja aineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimukseni tulosten mukaan koira-avusteisen työskentelyn merkitys sijaishuollon lasten sopeutumisessa sijaishuoltoyksikköön on suuri ja myönteinen. Lisäksi koiralla on merkitys lapsen tunnetaitojen säätelyssä sekä motivaation lisääjänä sijaishuollon kuntoutustyössä. Koira motivoi lasta työskentelyyn työntekijöiden kanssa sekä helpottaa sopeutumista sijaishuoltoon. Koiralla on myös merkitys lapsen tavallisissa arjen toiminnoissa ja arkirytmien ylläpitämisessä.

Koira-avusteisuutta ei voi automaattisesti hyödyntää kaikissa asiakastilanteissa, mutta koirista kiinnostuneiden asiakkaiden kanssa sillä on mahdollisuuksia edistää lasten hyvinvointia sijaishuollossa. Koira-avusteisuuden avulla lapsen motivaatio ja mielenkiinto saadaan herätettyä ja näin ollen pysymään työskentelyn aikana ja tämä johtaa usein myös kuntoutustulosten parempaan saavuttamiseen.

Avainsanat: Eläinavusteisuus, koira-avusteisuus, sijaishuolto, hyvinvointi, sopeutuminen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Hyvinvointi ja sijaishuolto	7
2.1	Eläimen merkitys ihmisen hyvinvoinnissa	8
2.2	Lastensuojelun keskeiset periaatteet ja sijaishuolto	11
3	Eläinavusteinen toiminta	13
3.1	Green Care	13
3.2	Eläinavusteisen työskentelyn historia ja nykytilanne	15
3.3	Koira-avusteinen työskentely sosiaalialalla	17
4	Tutkimusasetelma	20
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	20
4.2	Aineiston kuvaus ja kerääminen	21
4.3	Aineiston analyysimenetelmä	23
4.4	Tutkimuksen eettiset kysymykset	26
5	Koira-avusteisen työskentelyn merkitys sijaishuollon lasten arjessa	28
5.1	Koira lapsen tunne- ja kommunikointitaitojen tukijana	29
5.2	Koira-avusteisuus lapsen motivaation herättäjänä	31
5.3	Koira-avusteisen työskentelyn haasteita	33
5.4	Koiran merkitys lapsen sijaishuoltoon sopeutumisessa	38
6	Johtopäätökset ja pohdinta	41

Lähteet

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko työntekijöille

Liite 2. Suostumuslomake

1 Johdanto

Suomessa ja maailmalla eläinavusteinen työskentely on yleistynyt nopeasti eri ammattialoilla, kuten esimerkiksi fysioterapiassa, psykoterapiassa sekä koulumaailmassa (Latvala-Sillman 2018; Ikäheimo 2013; 2019). Oma tutkimukseni suuntautuu koira-avusteisuuden sosiaalityössä ja lastensuojelussa, mutta tulen lähestymään aihetta laajemmasta eläinavusteisuuden viitekehyksestä käsin.

Oma kiinnostukseni eläinavusteisen lastensuojelutyön tutkimiseen heräsi, kun aloitin omien koirieni kanssa palvelus- ja pelastuskoiratoiminnan vuonna 2012, ja sosiaalityön opinnot vuonna 2017. Pohdin, miten voisin hyödyntää eläinten ja erityisesti koirien käyttöä tulevassa ammatissani. Tein Valtiotieteiden kandidaatin tutkielmani aiheesta ”Lapsen toimintakyvyn tukeminen koira-avusteisin menetelmin sosiaalityössä” ja sieltä jäi kipinä tutkia aihetta vielä laajemmin. Koirien käyttö ammattilaisen työparina kasvatus- ja kuntoutustyössä ulkomailla on selkeästi yleisemmin käytössä kuin Suomessa, ja tutkimustulokset puoltavat metodin hyödyllisyyttä asiakkaiden hyvinvoinnin sekä toiminnallisuuden tukemisessa (Ikäheimo 2013). Haaveenani on, että tutkimukseni myötä pystyisimme paremmin ymmärtämään, miten koira-avusteista työskentelyä toteutetaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti osana sosiaalityötä. Aion tarkastella aihetta tutkielmassani lastensuojelun sijaishuollon näkökulmasta. Perustelen tutkimukseni aihevalinnan sillä, että aiempaa tutkimusta Suomessa on kovin vähän ja haluan tuoda näkyvyyttä työmenetelmälle lasten kasvatus- ja kuntoutustyössä. Koira-avusteista sosiaalityötä on tutkittu kansainvälisesti. Toinen perustelu aihevalinnalleni löytyy lastensuojelulaista. Lastensuojelun keskeinen periaate on edistää lapsen hyvinvointia (lastensuojelulaki 2007/417 luku 1, 4§). Jotta tämä keskeinen periaate lastensuojelussa toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla, on erilaisten työmenetelmien käyttöönotto ja niiden tietoisuuden lisääminen sosiaalityössä tärkeää.

Vaikka aiempaa tutkimustulosta ei ole runsaasti, silti tulokset seuraavat samaa linjaa; Koira-avusteisella ammattityöllä on positiiviset vaikutukset asiakkaiden hyvinvoinnin tukemisessa (Hautamäki, Ramadan, Ranta, Haapala, Suomela-Markkanen 2018). Tulokset puoltavat myös omaa näkemystäni siitä, että koira-avusteisella toiminnalla on suuri myönteinen vaikutus sosiaalityön kentällä. Tässä tutkielmassa koira-avusteinen työskentely määritellään suunnitelmalliseksi, tavoitteelliseksi ja dokumentoiduksi sosiaali-, terveys-, tai kasvatustieteen ammattilaisten toteuttamaksi työksi (Kahilaniemi, 2016). Tällä määritelmällä haluan rajata pois mm. kaverikoiratoiminnan ja muun vapaaehtoisesti toteutettavan työn koiran kanssa. Kennelliiton kaverikoiratoiminta on määritelty useimmiten koirien avulla tapahtuvaksi

vapaaehtoiseksi toiminnaksi, joka tarjoaa mahdollisuuksia asiakkaan elämänlaadun parantamiseen ja vaikuttaa sitä kautta positiivisesti ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (Suomen kennelliitto). Tämä vapaaehtoisesti toteutettu työ on ehdottomasti aivan yhä tärkeää työtä kuin virallinen eläinavusteinen työ, mutta tutkimuksen pätevyysalue tulee määritellä. Tällä tarkoitetaan sitä, mihin toimintaan ja ilmiöön tutkimustuloksia voidaan tulevaisuudessa soveltaa.

Koira-avusteisuus ei ole ilmiönä uusi, sillä jo Sigmund Freud aikanaan 1930-luvulla hyödynsi koiria osana psykoterapiaa. Kahilaniemen teoksessa tuodaan esille, että useiden tutkimustulosten mukaan henkilöillä, joilla on lemmikkieläimiä, on alhaisempi verenpaine ja sydämen syke kuin henkilöillä, jotka eivät omista eläimiä. On myös tutkittu, että eläin vähentää stressihormonin eli kortisolin määrää veressä ja lievittää yksinäisyyden, ahdistuneisuuden ja jopa masennuksen kokemuksia. (Kahilaniemi 2016, 19.) Eläimen ottamisella kasvatus- ja kuntoutusprosessiin mukaan onkin useita niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin hyötyjä.

Toteutin tutkimukseni teemahaastatteluin ja keräsin aineistoni haastatteleamalla sijaishuollossa työskenteleviä sosiaalialan ammattilaisia. Aineiston analysointi on toteutettu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat lastensuojelu, eläinavusteinen työskentely, koira-avusteisuus, hyvinvointi, ammatillisuus, sijaishuolto ja sopeutuminen. Koira-avusteisuuden määrittelin jo johdannon alussa, mutta hyvinvointi on käsitteenä haastava määritellä ja määrittelyn tulee olla tarkasti rajattu, jotta sitä pystymään mahdollisimman tarkasti tutkimaan. Käytän tutkimuksessani Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmää hyvinvoinnille. Hyvinvoinnin osatekijät voidaan jakaa kolmeen osioon: terveys, materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi eli elämänlaatu. Hyvinvoinnin käsite Suomessa viittaa yksilö- ja yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötasolla hyvinvoinnin osa-alueita ovat työllisyys, toimeentulo ja elinolot. Yksilötasolla hyvinvoinnin osa-alueiksi luetaan onnellisuus, itsensä toteuttaminen, sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen pääoma. (THL 2020.)

Sopeutuminen käsitteenä on vaikea määrittää. Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on tarkastella lapsen sopeutumista sijaishuoltoyksikköön. Tästä aiheesta on tutkimustietoa vähäisesti niin Suomessa kuin kansainvälisestikin, vaikka siirtymävaiheen merkitys tunnustetaan merkittäväksi vaiheeksi lapsen sijaishuollon prosessia. Siirtymävaihe sijaishuoltopaikkaan on lapselle erityinen tilanne ja sitä voidaan verrata lapsen muihin siirtymävaiheisiin kuten päiväkodin tai koulun aloitukseen. Ympäristö ja aikuiset ovat lapselle usein uutta ja tuntematonta ja sopeutuminen vie aikaa. Aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta voidaan todeta, että lapsien saapumista ja sopeutumista sijaishuoltoyksiköihin on käsitteellistetty vähän. Aiempi tutkimus myös osoittaa, että lapsen tulotilanteessa sijaishuollon työntekijät eivät riittävästi lasten omien

kokemusten mukaan pysähdy lapsen kysymysten, kokemusten ja tunteiden käsittelyn äärelle. Lapsen sopeutumiseen vaikuttaa monet asiat. Työntekijöiden toiminnan lisäksi lapset kiinnittävät huomiota sijaishuoltopaikkaan ja vieraisiin muihin lapsiin. Jo pelkästään sijaishuoltopaikan yleisilme ja sisustus saattaa herättää lapsessa monenlaisia tunteita. Sijaishuoltopaikkaan sopeutumisessa merkittävänä tekijänä on myös aika. Lapsi tarvitsee aikaa sopeutua isoon muutokseen. Hyvien tulokäytäntöjen ja lapsen sopeutumisen kehittäminen vaatii toisaalta institutionaalisen ja henkilökohtaisen näkökulman tunnistamisen. (Laakso, Enroos 2016.)

Sijaishuollolla käsitteenä tarkoitetaan kiireellisesti sijoitetun, huostaanotetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 2010/88 49 §.) Koira-avusteinen työskentely edistämässä lapsen sijaishuoltoon sopeutumista on tutkimusaihe, jota haluan tarkastella tutkimuksessani. Lastensuojelun sijaishuollossa on tilaa uusille käytännöille, jotka edistävät lasten hyvinvointia.

2 Hyvinvointi ja sijaishuolto

Tässä luvussa määrittelen hyvinvoinnin Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan sekä Suomen Akatemian tutkimusprofessori Erik Allardtin mukaan. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmää hyvinvoinnille on selkeä. Hyvinvoinnin osatekijät voidaan jakaa kolmeen osioon: terveys, materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi eli elämänlaatu. Hyvinvoinnin käsite Suomessa viittaa yksilö- ja yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötasolla hyvinvoinnin osa-alueita ovat työllisyys, toimeentulo ja elinolot. Yksilötasolla hyvinvoinnin osa-alueiksi luetaan onnellisuus, itsensä toteuttaminen, sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen pääoma. (THL 2020.) Tutkimukseni näkökulmasta määritelmässä mainittu koettu hyvinvointi eli elämänlaatu on yksi keskeisimmistä käsitteistä, kun tarkastelen sijaishuollossa elävien lasten hyvinvointia ja mitä merkityksiä koira-avusteisuudella on koettu olevan lasten hyvinvointiin. Lasten elämänlaatua on vaikea tutkia ja koettu hyvinvointi on yksilöllistä. Toisaalta tutkimuksen kohteena on arjen hyvinvointi kuten lasten päivärutiinit ja arjen säännöllisyys sekä sijaishuoltoon sopeutuminen.

Valitsin Erik Allardtin hyvinvointiteorian tutkimukseeni osaksi hyvinvoinnin määritelmää siksi, että siinä keskeistä on hyvinvoinnin kokemuksellisuus. Koettu hyvinvointi on sopiva hyvinvoinnin tarkastelukulma tutkimukselleni. Allardt on luokitellut alun perin hyvinvoinnin kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat having, loving ja being. Allardt on lisännyt myöhemmin vielä neljännen osion Doing osaksi hyvinvointiteoriaansa. (Allardt 1976.) Osa-alueiden luokittelusta käy ilmi kolme erilaista tulokulmaa hyvinvoinnin määrittelylle. Viimeiseksi lisätty doing pitää sisällään käsityksen siitä, miten ihmisellä on mahdollisuus mielekkääseen työhön ja vapaa-aikaan kuten harrastuksiin. Doing on lisätty laajentamaan being osa-aluetta. Being kuvaa itsensä toteuttamista yleisemmin kuten osallisuutta oman elämän toimijana ja ihmisen osallisuutta yhteiskunnassa. Loving puolestaan kuvaa sosiaalisia suhteita kuten perhettä, ystäviä ja muita sosiaalisia yhteisöjä. Having tarkoittaa elintasoa, tuloja, asumista, työtä sekä koulutusta ja terveyttä. (Allardt 1976.)

2.1 Eläimen merkitys ihmisen hyvinvoinnissa

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni on tarkastella ihmisen hyvinvoinnin linkittymistä eläimeen, ja Hautamäki, Ramadan, Ranta, Haapala, Suomela-Markkanen (2019) ovatkin tuoneet esille, miten ihmisen hyvinvointi on riippuvainen koko ekosysteemin tasapainosta. Ihmisen toiminnalla puolestaan on valtavan suuri vaikutus ekosysteemin tasapainoon. Hautamäki tuo esille kirjoituksessaan myös sen, miten ihmisten lisäksi muut selkärangaiset eläimetkin ovat riippuvaisia muista eliölajeista, kuten esimerkiksi ympäristön bakteereista. Eläimet sen sijaan ovat riippuvaisia ihmisen toimista. Samalla tavalla eläin voidaan ottaa mukaan huolehtimaan ihmisen hyvinvoinnista ammattilaisen työparina sosiaali- ja terveydenhuoltoon. (Hautamäki ym. 2019, 11.) Ihmisen ja eläimen hyvinvointi kytkeytyvät väistämättä yhteen historian tutkimusten valossa.

Ihmisen luomassa yhteiskunnassa ja kulttuurissa eläimellä on suuri osa monellakin tavalla. Vaikka eläimen ja ihmisen välisessä suhteessa korostuu välineellisyys, on eläimellä suuri merkitys myös kumppanina suhteessa ihmiseen ja vuorovaikutukseen ihmisen kanssa. Toisia eläimiä arvostetaan perheenjäseninä ja kuvataan ihmisen parhaina ystävinä, mutta toisia kasvatetaan ruuaksi ihmiselle muun muassa tuotantoeläimet kuuluvat tähän ryhmään. Lääketieteen tutkimuksessa eläimet ovat jo pitkään toimineet ihmisen biologisina mallikappaleina. Koe-eläinten kuten esimerkiksi jyrsijöiden avulla tutkitaan ihmisten sairauksien toimintamekanismeja, ja tutkimustuloksia hyödynnetään muun muassa ihmisten lääkekehityksessä. (Hautamäki ym. 2019, 15.) Osa eläimistä palvelee lääketiedettä vielä kuoltuaankin.

Susanna Kortesuoma ja Hasse Karlsson (2011) ovat tutkineet oksitosiinin vaikutuksia ihmisen toimintaan. Tutkimuksessa on todettu, että oksitosiini on sosiaaliin tilanteisiin liittyvä pelkoa lieventävä hormoni. Hormonin on havaittu lisäävän myös luottamusta toisiin ihmisiin. Oksitosiini saattaa olla yksi niistä tekijöistä, joka vähentää ihmisen stressiä ja sen seurauksena helpottaa sosiaalisten tilanteiden pelkoa. (Kortesuoma & Karlsson 2011.) Sosiaalityössä asiakas saattaa joskus kokea sosiaalisen tilanteen ahdistavaksi tai asiakkaalla saattaa on epäluottamusta viranomaisia kohtaan. Tällaisissa tilanteissa asiakas voi vältellä sosiaalityöntekijän tapaamisia ja peruuttaa niitä tai olla saapumatta paikalle. Tutkimusten mukaan oksitosiinijärjestelmän toimintahäiriöillä saattaa olla myös yhteys psykiatriisiin sairauksiin, joiden taudinkuvassa saattaa esiintyä esimerkiksi häiriöitä sosiaalisissa tilanteissa ja vuorovaikutustaidoissa (Kortesuoma & Karlsson 2011).

Tutkimukset ovat osoitteet, että eläimellä on vaikutusta ihmisen hormonitoimintaan. Tutkimustulokset Kalifornialaisesta yliopistosta (Claremont Graduate University) osoittavat,

että eläimen läsnäolo ja vuorovaikutus laskevat ihmisen stressihormoni- eli kortisolitasoja sekä lisää oksitosiinin eritystä elimistössä. (Curry, Donaldson, Vercoe, Fikippo & Zak 2015.) Tutkimuksesta käy ilmi ihmisen ja koiran vuorovaikutuksen korreloivan oksitosiinitason nousuun ihmisen elimistössä, joka puolestaan lisäsi ihmisen luottamusta vieraisiin ihmisiin tutkimuksen mukaan jopa 24 prosenttia. (Curry ym. 2015.) Kortelssonin ja Karlssonin (2011) tutkimus osoittaa, että ihmisen hormonitasot vaikuttavat ihmisen käyttäytymisen, ihmissuhteiden luomiseen ja luottamuksen syntymiseen. Curryn ym. (2015) tutkimuksessa tuodaan esille eläimen myönteinen vaikutus ihmisen hormonitasoihin ja sitä kautta ihmisen toimintaan.

Eläinkontaktien ja lemmikin omistamisen on todettu olevan toimiva tekijä muun muassa yksinäisyyden kokemuksen vähentymiseen ja kiintymyssuhde lemmikkiin tarjoaa sosiaalista tukea ihmiselle, jonka sosiaalinen verkosto on syystä tai toisesta kaventunut. Eläimen ja ihmisen välistä vuorovaikutusta ja niiden yhteyttä ihmisen sosiaaliseen hyvinvointiin on tutkittu tarkastelemalla lemmikin omistajia. Tutkimukset osoittavat, että lemmikin omistaminen voi myötävaikuttaa ihmisen sosiaalisiin taitoihin ja kykyyn olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisen kanssa. Lemmikin omistajilla on kykyä olla empaattisempia ja luottavaisempia toisia ihmisiä kohtaan kuin ihmisillä, jotka eivät omista lemmikkiä. (Gunter, 1999.)

Koiran tavoin muut eläimet eivät kykene ymmärtämään ja tulkitsemaan ihmisen mielialoja ja sanatonta viestintää. Tutkimukset osoittavat, että koira kykenee asettumaan muita eläinlajeja paremmin rakastavaan ja emotionaalisesti haastaviin tilanteisiin ihmisen kanssa. Ihmisen ja koiran suhteesta ainutlaatuisen tekee joustava ja vastavuoroinen elekielen ymmärtäminen ja erilaisten signaalien oppiminen. Ihmisen näkökulmasta koirasta erityisen kumppanin tekee myös se, että koirat näyttävän suosivan oman lajinsa sijaan ihmisiä. (Lakatos, Miklosi, Topál & Gácsi 2011.)

Ihmisillä, jotka ovat läheisissä kontakteissa koirien kanssa tai omistavat koiria kokevat, että koirat ovat joskus jopa emotionaalisesti läheisempiä kuin perhe tai ystävät. Koiraihmiset kokevat myös vahvaa tunnetta siitä, miten koira pystyy ymmärtämään heidän syvimpiä tunteuksiaan. (Daston & Mitman 2005.) Tällaiset kokemukset lisäävät ihmisten koettua hyvinvointia.

Selkeää kuvausta ei vielä ole siitä, miksi suhde eläimen kanssa edistää ihmisen hyvinvointia. Yhtenä syynä voidaan kuitenkin pitää esimerkiksi koiran kritiikitöntä ja aitoa suhtautumista ihmiseen. Tarveteorioiden pohjalta on myös etsitty vastauksia eläinten myönteisiin vaikutuksiin. Tutkimusten mukaan eläinten on havaittu tyydyttävän Maslowin tarvehierarkian ns. korkeammat tarpeet: rakkaus, arvostus, kunnioitus, yhteenkuuluvuus ja itsensä

toteuttaminen (Maslow, 1943). Tutkimusten mukaan lemmikki voi myös tyydyttää liittymistarpeen. Positiiviset fyysiset ja psyykkiset vaikutukset ihmisen hyvinvointiin näyttävät riippuvan kuitenkin suuresti myös eläimen ja ihmisen suhteen laadusta ja kiintymyksen määrästä eläimeen. (Andreassen et al, 2017).

Heimo Langinvainio (2016) On tutkinut koiran vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Tutkimuksen osana tutkittiin naurua suhteessa lemmikkeihin, osallistujat olivat jaettu sillä perusteella omistaako koiraa tai kissaa ja niihin, joilla ei ole lemmikkejä ollenkaan. Tuloksista käy ilmi, että koirien ja kissojen omistajat naurivat spontaanisti tilanteissa enemmän. Koiran omistajat raportoivat muita ryhmiä enemmän tilanteista, joihin liittyi naurua. Tulosten perusteella voidaan todeta, että koirat näyttäytyvät ihmisen ystävinä, joiden kanssa nauretaan tai niiden käytös saa naurattamaan enemmän. (Langinvainio 2016, 15–21.) Vaikka lastensuojelussa sijaishuollon keskeisin tehtävä on turvata lapsen kasvu- ja kehitysympäristö, ei onnellisuutta osana hyvinvointia voida silti sivuuttaa. Ilon ja naurun kautta koettu onnellisuus lisääntyy ja näin vaikuttaa oleellisesti ihmisen hyvinvointiin.

Tutkimus tukee myös käsitystä siitä, että koiran positiiviset vaikutukset ihmiseen ovat keskeisesti riippuvaisia koiraan muodostuneen suhteen laadusta. Parhaimmillaan koiran ja ihmisen suhde on erittäin palkitseva ja rikastuttava sekä edistää ihmisen hyvinvointia. Tutkimus myös osoittaa, että ihmisen ja koiran suhde on sidoksissa ihmisen sosiaalisiin suhteisiin, onnellisuuteen ja asenteeseen. Tulokset myös tukevat aiemmin esitettyä ajatusta siitä, että koirat voivat tyydyttää perustavanlaatuisia psykologisia tarpeita, joita ovat muun muassa autonomia, liittyminen ja kompetenssi. Nämä osatekijät sisältyivät Langinvainion tutkimuksessa muodostettuun elämänhallinta-indeksiin. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista kokivat koiran ansiosta paljon tai erittäin paljon voimaantumista.

Ihminen pitää yllä useita suhteita, jotta kaikki ihmissuhteen osa-alueet (kiintymys, liittyminen, hoiva ja arvostus) tulevat huomioituiksi ja ihminen kokee voivansa hyvin. Jos ihmisen sosiaalinen verkosto ei täytä kaikkia tarpeita, ihminen ohjautuu hakemaan täydentäviä suhteita muualta. Tämäkin tutkimus viittaa siihen, että suhde lemmikkiin voi täydentää puutteellista suhdevalikoimaa ja huomioida laiminlyötyjä tarpeita. Ystävyttä koiran ansiosta koki erittäin paljon ja yksinäisyyden tunnetta koira vähensi erittäin paljon yli puolella tutkittavista. Vain noin kuudesosa tutkimukseen vastaajista koki koiran olevan jossain määrin rasittava. Koiralla saattaa olla tunne-elämää kompensoiva rooli. (Langinvainio 2016.) Nämä tutkimustulokset vahvistavat koira-avusteisen työskentelyn hyödyllisyyttä ja merkittävyyttä sosiaalialalla, jossa ihmissuhteiden ja vuorovaikutuksen toimiminen sekä luottamuksen rakentaminen asiakkaan ja

ammattilaisen välillä ovat työskentelyn keskiössä ja perusedellytys työskentelyn toteutumiseksi.

2.2 Lastensuojelun keskeiset periaatteet ja sijaishuolto

Kati Saastamoinen toteaa teoksessaan *Lapsen suojeleminen* (2016) tiivistettynä, että lastensuojelu on vain yksi tekijä lapsen suojelemaan ja lapsen suojeleminen puolestaan on kaikkien ammattilaisten velvoite yli ammattirajojen. Kaikki ne tahot, jotka toimivat lapsiperheiden kanssa ovat vastuussa ja velvoitettuja lapsen suojelemaan. Onnistunut lapsen suojeleminen vaatii yhteistyötä ja eri ammattiryhmien tietoisuutta omista velvollisuuksistaan. Tässä luvussa tarkastelen lastensuojelun roolia lapsen suojelemissa sekä lapsen hyvinvoinnin toteutumista sijaishuollon aikana.

Aiemmassa luvussa 2 olen kuvannut Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteorian perustan. Näitä hyvinvoinnin osa-alueita *having*, *loving*, *being* ja *doing* voidaan hyödyntää, kun tutkitaan sijaishuollon lasten hyvinvoinnin toteutumista. Sijaishuollossa lapsilla on tärkeää olla asianmukainen ja turvallinen asuinympäristö sekä mahdollisuus koulunkäyntiin ja terveydenhuoltoon. Kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on oikeus saada itsenäistymistä varten rahaa, kun sijoittaminen on osa avohuollon tukitoimeita tai huostaanottoa (Lastensuojelulaki 77 §). Sijaishuollossa lapsi saa käyttöönsä kuukausittain myös omia käyttövaroja ikätaso huomioiden. Sijaishuollossa lapsen sosiaalisia suhteita tuetaan esimerkiksi suhteissa perheeseen ja ystäviin lapsen edun mukaisesti. Lapsen toimijuutta sijaishuollossa tulee tukea ja vahvistaa. Lapsen harrastuksia pitää tukea siten, kun ne tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. (Lastensuojelun käsikirja/sijaishuolto 2022.)

Jokaisen lapsen oikeus on saada onnellinen ja turvallinen lapsuus ja ennen kaikkea hyvä elämä. Tämä ei valitettavasti kaikkien lapsien kohdalla toteudu ja tämä on asia, johon lapsi itse ei pysty vaikuttamaan. Lapsella ei ole samanlaista toimintakykyä ja toimijuutta kuin aikuisella, ja tämän vuoksi lapsi on aikuisten huolenpidosta riippuvainen. Lapsella on iästä ja kehitystasosta riippuen osittain puutteellinen kyky itsensä suojaamiseen sekä kykyyn hahmottaa esimerkiksi kaltoinkohtelu ja muu väärä ja vahingoittava toiminta. (Saastamoinen 2016.)

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö sekä oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (Lastensuojelulaki 2007/417 luku 1, 1§). Lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat lapsen edun huomioon ottaminen, lapsen

hyvinvoinnin edistäminen, perheen ongelmien ehkäiseminen ja havaittuihin ongelmiin puuttuminen riittävän varhaisessa vaiheessa (Lastensuojelulaki 2007/417 luku 1, 4§). Kun lapsen etua arvioidaan, tulee huomiota kiinnittää siihen, mitkä palvelut ja toimenpiteet turvaavat lapselle ikätasoisien huolenpidon, ymmärryksen ja hellyyden sekä turvallisen kasvuympäristön ja fyysisen sekä psyykkisen koskemattomuuden. Lapsen osallisuus ja oikeus oman kulttuurin ja uskonnon harjoittamiseen sekä mahdollisuus saada ymmärrystä tulee myös ottaa huomioon perheen tukitoimia arvioitaessa. (Lastensuojelulaki 2007/417 luku 1, 4§). Palveluiden toteutus tulee ensisijaisesti tapahtua lastensuojelun avohuollon tukitoimina.

Lastensuojelulain luvun 5, 27 § (2014/1302) mukaan: ”Lastensuojeluasiakkuus lapsella alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että:

- 1) lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka
- 2) lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään; ja
- 3) lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia.

Lastensuojelun asiakkuus alkaa myös silloin, kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi tai kun lapselle tai hänen perheelleen muutoin annetaan tässä laissa tarkoitettuja palveluja tai muuta tukea ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista.

Sosiaalityöntekijän on tehtävä lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin sekä ilmoitettava siitä välittömästi huoltajalle ja lapselle ottaen kuitenkin huomioon, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 11 §:ssä säädetään.”

Lastensuojelun palvelukokonaisuus rakentuu avohuollosta, sijaishuollosta ja jälkihuollosta. Avohuollon palveluita ovat mm. perhetyö, tukihenkilöpalvelu ja lapsiperheiden kotipalvelu sekä perhekuntoutus. Sijaishuoltoon lapsi päätyy joko avohuollon tukitoimena (avohuollon sijoitus), kiireellisen sijoituksen seurauksena tai huostaanoton valmistelun kautta siten, että lapsi odottaa hallinto-oikeuden päätöstä huostaanotosta kotona (Lastensuojelunkäsikirja 2022). Lapsen sijaishuolto tarkoittaa kiireellisesti sijoitetun tai huostaanotetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (Lastensuojelulaki 2010/88 luku 10, 49§). Sijaishuollon tehtävä on huolehtia lapsen perushoidosta ja kasvatuksesta sekä lapsen oikeuksien ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin toteutumisesta. Sijaishuolto voidaan järjestää joko perhehoitona sijaisperheisiin tai laitoshoidon lastensuojelulaitoksiin. Lapsen oikeuksia ovat muun muassa oikeus tavata läheisiä ja sosiaalityöntekijää sekä oikeus saada tietoa omasta tilanteesta ja oikeus tarvitsemiinsa palveluihin ja käyttövaroihin (Lastensuojelun käsikirja/THL 2022). Myös lapsilähtöinen työskentely ja lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on osa

hyvää sijaishuollon toteuttamista. Lapselle tulee sijaishuollossa tarjota lapsen edun mukainen kasvuympäristö, joka täyttää kaikki lapsen tarpeet ja turvaa lapsen hyvinvointia. (Hakalehto & Toivonen 2016).

Kun lapsi otetaan huostaan, merkittävä vastuu lapsen hyvinvoinnista siirtyy huostaanoton tehneelle kunnalle ja julkiselle vallalle. Riitta Laakso (2019) on tutkinut huostaanotettujen lasten kokemuksia siitä, miten julkinen sektori on onnistunut lasten hyvinvoinnin turvaajana sijaishuollossa. Tutkimustulosten mukaan suurin osa lapsista koki hyvinvoinnin kohentuneen sijoituksen aikana ja turvallisuuden tunteen lisääntyneen. Tähän kokemukseen vaikutti nähdyksi ja kuulluksi tuleminen sekä välittävä ja kannustava ympäristö. Lapsista pieni osa koki kohdanneensa sijoituksen aikana turvattomuutta ja osattomuutta itseä koskevaan päätöksen tekoon. Tulokset myös osoittavat, että lasten hyvät ja huonot kokemukset eivät ole toisiaan poissulkevia. Osalla sijoitetuista lapsista on takana useita sijaishuoltoapaikan muutoksia. Tällöin huostaanotolla ei ole pystytty turvaamaan lapselle pysyvää kasvuympäristöä, ja lapset joutuvat kokemaan katkeavia ihmissuhteita, koulun ja paikkakunnan muutoksia sekä luottamuksen menettämistä aikuisiin. (Laakso 2019, 73–78.) Eläin-avusteisella toiminnalla pyritään rakentamaan sijoitettujen lasten kanssa menetettyä luottamusta ja tarjoamaan lapsille turvallisuuden ja pysyvyyden kokemuksia säännöllisellä työskentelyllä.

3 Eläinavusteinen toiminta

3.1 Green Care

Eläinavusteinen toiminta luokitellaan kansainvälisesti Green Care toiminnan alle. Green Care -toiminnalla tarkoitetaan maaseudun ja luonnonympäristön hyödyntämistä ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukemisessa. Hyvinvoinnin osa-alueet voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen alueeseen (THL 2019). Green Care -toimintaa voidaan hyödyntää vammaisten, lasten, nuorten ja vanhusten sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kuntouksessa (Green Care Finland ry 2019). Sosiaalityön näkökulmasta ollaan kiinnostuneita juuri siitä, miten luonnon ja ympäristön hyödyntäminen osana asiakkaan hyvinvoinnin tukemista vaikuttaa asiakkaan sosiaaliseen toimintakykyyn ja kuntoutusmotivaatioon ja sitä kautta hänen elämänlaatunsa kohenemiseen ja ongelmien ratkaisemiseen.

Green Care -toiminnan erilaisia toteutusmuotoja ja toimintatapoja on paljon. Tunnetuin on maaseudun ja maatilojen hyödyntäminen osana terapiatoimintaa. Eläinavusteinen terapia on

osa toimintaa, ja eläinten hyödyntäminen onkin yksi yleisimmistä tavoista toteuttaa sitä. Hevosten, alpakoiden, lampaiden, koirien ja muiden maatilan eläinten käyttö on vakiintunutta. Eläinavusteisen terapian lisäksi Green Care -toimintaan kuuluu myös esimerkiksi puutarhaterapia. (Korhonen, Liski-Markkanen ja Roos 2011, 5.)

Vaikka maaseutu on keskeisessä asemassa luonnon hyödyntämisessä osana ihmisten hyvinvoinnin tukemista, pitää tämä toiminta sisällään myös muita toteutusmuotoja. Esimerkiksi eläinavusteinen terapia koirien kanssa voi tapahtua palvelutaloissa, laitoksissa, ammattilaisten vastaanotoilla, asiakkaiden kodeissa, fysioterapeutin luona tai koululuokassa. Toiminta on monipuolista, ja toteutustapoja on lukuisia. Terapiatyön lisäksi Green Care toiminnan kohteita ovat mm. päivätoiminta, kuntouttava työtoiminta, tuettu työsuhte ja erilaiset hyvinvointipalvelut. (Korhonen ym. 2011, 22.)

Green Care -toiminnan katto-organisaationa Suomessa toimii valtakunnallisesti Green Care Finland Oy. Yhdistys on luontoavusteisten menetelmien aktiivinen kehittäjä, joka tarjoaa tietoa organisaation toiminnasta ja yhdistyksen toiminnassa mukana ovat erilaisten sosiaali- ja terveystalveluiden tuottajia ja kehittäjiä. (gcf Finland.) Työtehoseuran tutkimuksessa (2011) todettiin, että Suomessa on melko vähän yrittäjiä, jotka hyödyntäisivät luontoa ja eläimiä osana sosiaali- ja terveystalveluja ja niiden lisääminen ei ole helppoa. Tämä johtuu siitä, että pienyrittäjien on vaikea lähteä laajentamaan toimintaansa ja tekemään suuria investointeja sellaisen toimintatavan vuoksi, josta ei ole kovin paljon tutkittua tietoa. Suomessa lainsäädännön asettamat vaatimukset esimerkiksi toimintaa toteuttaville maataloille ja henkilökunnalle ovat korkeat. (Korhonen ym. 2011.)

Edellä mainitut vaatimukset rajoittavat osaltaan myös yrittäjien innostusta lähteä kokeilemaan uutta toimintatapaa. Jos yrittäjät eivät ole valmiita investoimaan toimintaan, siitä on vaikea saada kannattavaa. Toimintatavan kannattavuutta on tarkasteltu yrittäjien ja yksityisten palveluntarjoajien näkökulmasta. Sama pätee myös julkisten palveluiden tarjontaan ja siihen, miksi valtio ei ole tuonut toimintaa näkyvämmäksi osaksi julkisia sosiaali- ja terveystalveluja. (Korhonen ym. 2011, 30.) Green Care toiminnan tarkoituksena on pystyä tarjoamaan kansalaisille yhä monipuolisempia hyvinvoinnin palveluita ja vastaamaan näin yhteiskuntamme jäsenien palveluiden tarpeeseen parhaalla mahdollisella tavalla (Yli-Viikari & Haapasaari 2013).

3.2 Eläinavusteisen työskentelyn historia ja nykytilanne

Eläinavusteisen työskentelyn eli AAI:n (Animal-Assisted Intervention) kriteerit ovat työn tavoitteellisuus, suunnitelmallisuus ja huolellinen dokumentointi. Määritelmän mukaan työn tulee olla ammattilaisen toteuttamaa ja työn tavoite on tukea asiakkaan psyykkistä, kognitiivista ja fyysistä toimintakykyä. Virallinen eläinavusteinen työskentely kattaa eläinavusteisen pedagogiikan (Animal-Assisted Pedagogy AAP), eläinavusteisen terapian (Animal-Assisted Therapy AAT) ja eläinavusteisen sosiaalityön (Animal-Assisted Social Work AASW). (Kahilaniemi 2016, 20.)

Eläinavusteisen työskentelyn määritelmä kattaa vielä eläinavusteisen toiminnan (Animal-Assisted Activities AAA), mutta tämä toiminta tarkoittaa ei-ammattimaista vapaaehtoistoimintaa eläinten kanssa (Kahilaniemi 2016, 21).

Langinvainio on koonnut yhteen eläinten ja ihmisten yhteistä historiaa. Jo muinaisessa Roomassa ja Kreikassa eläimiä pidettiin tärkeinä yhteistyökumppaneina ihmisten elämässä. Saatava hyötysuhde eläimistä oli selvä, mutta myös tunneside eläinten kanssa koettiin hyvin vahvana. Tämän osoittavat eläinten hautakiviin kirjoitetut muistokirjoitukset, joissa kuvailtiin eläinten saavuttamia ansioita ja surijan suurta tuskaa eläimen menetyksestä. Vahtikoiran ja sotahevosen rooleja palvelustehtävissä korostettiin ja hautakirjoitukset ilmaisivat suurta kiitollisuutta eläimiä kohtaan. Voimakkain tunne, joka toistui kirjoituksissa, oli kiintymys. Ihmisen ja eläimen välinen kiintymys ja yhteistyö eivät ole ominaista ainoastaan nykyaikana, vaan ilmiön juuret löytyvät jo muinaisesta Roomasta. (Langinvainio 2016, 8.)

Eläinavusteinen työskentely ei ole ilmiönä uusi, vaikka aiheesta ei ole juuri julkaistu suomenkielisiä tieteellisiä tutkimuksia. Ihmisen ja eläimen välinen yhteistoiminta on alkanut jo melkein 15 000 vuotta sitten, kun kesyyntyneet eläimet alkoivat toimimaan ihmisen apuna muun muassa metsästyksessä ja kun myöhemmin koirat alkoivat vartioimaan ihmisten asutusalueita. Tästä yhteistyöstä hyötyivät molemmat osapuolet; ihminen sai apua ravinnon hankintaan ja koirat saivat tehdystä työstään ravintonsa ihmiseltä. (Kahilaniemi 2016.)

Kahilaniemi (2016) esittää teoksessaan, että 1800-luvun loppupuolella englantilainen sairaanhoitaja Florence Nightingale oivalsi eläimen potentiaalin terapiatyöhön. Nightingale (1859) on todennut omassa kirjassaan, että pienet lemmikkieläimet auttavat lievittämään lasten ahdistusta. Hän tutki nimenomaan lapsia, jotka asuivat psykiatrisissa hoitolaitoksissa. Florence

Nightingalea pidetään yhtenä merkittävänä eläinavusteisen terapian syntyyn vaikuttaneista henkilöistä. (Kahilaniemi 2016, 17.)

Kahilaniemi tuo esille, että ensimmäiset maininnat eläinten hyödyntämisestä terapiatoiminnassa ovat peräisin Englannista vuodelta 1792, ja Washington DC:ssä St. Elisabethin sairaalassa käytettiin koiria osana psykiatristen potilaiden kuntoutustyötä. Vuonna 1961 lääkäri Boris Levinson oivalsi eläimen ja ihmisen välistä yhteyden ja siksi häntä pidetään ”eläinavusteisen terapian isänä”. Vuonna 1990 rakennettiin terapeuttinen ympäristö, jonka tarkoituksena oli yhdistää pitkäaikainen hoitosuhde eläimiin ja luontoon. Tätä luonnonmukaista terapiatoimintaa kutsuttiin nimellä Eden Alternative (suom. Vaihtoehto-Eden) ja toimintamuodon kehitti lääkäri William Thomas. (Kahilaniemi 2016, 18.)

Terapiaeläinten ja eläinavusteisen toiminnan organisaatio Pet Partners on kehittänyt sertifiointijärjestelmän eläinavusteiselle terapialle vuonna 1989 (Pet Partners 2019). Tällä järjestelmällä luokitellaan eläimiä, jotka tekevät eläinavusteista työtä. Organisaation eläinavusteisen terapian suositukset ovat kaikkien saatavilla Yhdysvalloissa. Eläinavusteisen työn osuus on kasvanut nopeasti 1900-luvun loppupuolella erityisesti osana kuntoutuspalveluja. (Kahilaniemi 2016, 19.) Viime vuosikymmeninä eläinten tarjoama apu terapia- ja kasvatustyössä on lisääntynyt huomattavasti. Nykyään eläinavusteisen intervention arvo tunnustetaan laajalti. Eläinavusteisen toiminnan nopeassa kehityksessä eläimen ja ihmisen vuorovaikutussuhteita ja työskentelyn perusvaikutuksia selvittävät tutkimukset näyttävät jäävän jälkeen. Aiheesta on kuitenkin tehty tutkimusta, mutta tieto on hajallaan ja rikkonaista, mikä rajoittaa eläinavusteisen toiminnan selkeää ja yhtenäistä tutkimustulosten hahmottamista. (Beetz, Uvnäs-Moberg, Julius, Kotrschal 2012.)

Tutkimusten mukaan asiakkaiden fyysisen tai henkisen hyvinvoinnin parantamiseksi tehdyissä eläinavusteisissa interventioissa eläin toimii ensisijaisesti välineenä, joka auttaa edistämään asiakkaan ja sosiaalityöntekijän suhdetta. Eläin tarjoaa tilanteeseen mukavuutta ja edistää turvallisuuden tunnetta sekä synnyttää luottamusta. Tämän on todettu nopeuttavan työskentelyn kuntouttavaa vastetta. Tedeschi on luonut alun perin käsitteen eläinavusteinen sosiaalityö kuvaamaan Denverin yliopiston tutkimusohjelmaa eläinten käytöstä sosiaalityössä ja hän on kiteyttänyt motivaation keskeisimmäksi eläinavusteisen sosiaalityön mahdollistajaksi todeten, että eläimet ovat tehokkaita ihmisen käyttäytymisen motivoijia. (Jackson 2013.)

3.3 Koira-avusteinen työskentely sosiaalialalla

Ammatillisuus ja tavoitteellisuus ovat keskeisiä peruselementtejä koira-avusteissa kasvatus- ja kuntoutustyössä. Koira-avusteista menetelmää sovelletaan jokaisen ammattilaisen omista teoreettisista lähtökohdista ja viitekehystä käsin. Esimerkiksi fysioterapeutilla ja sosiaalityöntekijällä on asiakastyössään erilaiset tavoitteet, joten menetelmän toteutuskin eroaa ammattilaisten välillä. (Ikäheimo 2013, 88–89.)

Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry -yhdistyksen tavoite on tukea ja saattaa yhteen sosiaali- ja kasvatusalan ammattilaisia, joiden tavoitteena on työskennellä koira työparinaan. Yhdistys järjestää jäsenilleen ammatillista täydennyskoulutusta, ja yhteistyökumppanina on Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Yhdistys työskentelee sen puolesta, että koira-avusteisuus työmuotona tulisi tunnetummaksi ja yleisemmäksi menetelmäksi Suomessa osana ammattilaisten toteuttamaa työtä. Koirakoille järjestetään soveltuvuuskokeita ja työnäyttöjä, joiden avulla arvioidaan koiran soveltuvuus työhön ja osoitetaan täydennyskoulutuksen läpäisy. Työnäytön jälkeen koira voi työskennellä ammattilaisen työparina. (Latvala-Sillman 2018, 96.)

Soveltuvuuskoee testaa koiran soveltuvuutta työhön. Kokeessa testataan, miten koira reagoi erilaisiin asioihin, ihmisiin ja yllättäviin tilanteisiin. Koira ei saa ilmentää minkäänlaista aggressiivista käyttäytymistä ihmisiä tai toisia koiria kohtaan ja sen tulee pystyä kulkemaan erilaisilla pinnoilla kuten rappusissa, liukkailla lattioilla jne. osoittamatta minkäänlaista arkuutta tai pelkotiloja. Työ vaatii eläimeltä hyvää hermorakennetta ja stressinsietokykyä. (Latvala-Sillman 2018, 97.)

Työnäyttö suoritetaan ammattilaisen omalla työpaikalla, sillä erilaiset ammatit vaativat koirilta erilaista osaamista ja koira-avusteisen menetelmän soveltamista. Tuomarit tulevat työpaikalle seuraamaan ammattilaisen ja koiran yhteistä työskentelyä ja ammattilaisen on tullut etukäteen valmistella tuomareille kirjallinen suunnitelma työnäytöstä ja sen kulusta. Tuomareita on työnäytön suorituksessa yleensä kaksi. Toinen heistä on erikoistunut koirien käyttäytymiseen ja toinen edustaa sitä ammattikuntaa, johon suoritettava ammattilainen kuuluu. Työnäytön keskeinen arvioinnin kohde on työn turvallisuudessa ja dokumentoinnissa. Työskentelyn tulee olla myös ammatillisesti hyvin suunniteltua toimintaa. (Latvala-Sillman 2018, 97–98.)

Eläinavusteinen interventioprosessi on monipuolinen toimintatapa, jota pystytään hyödyntämään monilla eri aloilla. Ei ole kuitenkaan mitään yleispätevää toimintamallia tai ohjeistusta, joka olisi suoraan hyödynnettävissä eläinavusteiseen psykoterapiaan, fysioterapiaan tai sosiaalityöhön. Kahilaniemi (2016, 22) on koonnut toimintaterapian

näkökulmasta erilaisia yleisiä asiakkaan toimintaa ja toimintakykyä tukevia menetelmiä ja teoriapohjaa niin, että niitä on mahdollista soveltaa moniammatillisesti.

Erityislasten kanssa koira-avusteisesta työskentelystä löytyy aiempaa tutkimustietoa. Autismikirjoon liittyy usein poikkeavuuksia kommunikoinnissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä epätyypillistä reagoimista erilaisiin aistiärsykkeisiin ja tietynlaista rajoittunutta käytöstä, johon saattaa sisältyä yleensä kiinnostus vain tiettyjä asioita kohtaan. Esimerkiksi autismikirjon henkilön on usein vaikea ottaa katsekontaktia toiseen ihmiseen, mutta on todettu, että koiraan katsekontaktin ottaminen lapselta onnistuu helpommin. Myös hellyyttä autismikirjon lapsi ottaa vastaan helpommin koiralta kuin ihmiseltä. Aiempi tutkimus myös osoittaa, että erityisluokan opettajien kokemuksesta koirapäivinä koululuokassa on havaittu olevan vähemmän riitoja ja lapset keskittyvät ja rauhoittuvat helpommin opetettavan asian äärelle ja luokassa yhteishenki on parantunut koiran läsnäololla opetustilanteissa. Erityisopettajien kokemusten mukaan oppimisen tehostumisen lisäksi koiralla on iso merkitys lasten emotionaalisessa ja sosiaalisessa kasvussa. (Järvi & Ikäheimo 2020.)

Aiemmassa tutkimuksessa eläinavusteisten ja perinteisten sosiaalisten taitojen ryhmiä vertailtaessa havaittiin, että eläinavusteiseen ryhmään osallistuneilla lapsilla ilmeni vähemmän autismikirjolle tyypillisiä sosiaalisia taitoihin liittyviä haasteita kuin lapsilla, jotka osallistuivat perinteiseen sosiaalistaitojen ryhmään. Eläinavusteisessa kouluopetuksessa autismikirjon oireyhtymän lapsilla havaittiin sosiaalisen vetäytymisen vähenemistä, sosiaalisten kykyjen lisääntymistä ja muiden ihmisten lähestyminen sosiaalisessa tarkoituksessa helpottui eläimen ollessa läsnä. Neljän vuoden kokeilussa on havaittu, että erityislasten häiritsevä käyttäytyminen väheni kun he osallistuivat maatilan eläinten parissa työskentelyyn. Lisäksi eläinten läsnäolon sekä opiskelun eläimille soveliaassa ympäristössä on todettu parantavan lasten adaptiivisia taitoja, ja eläimistä huolehtiminen sekä niiden kanssa työskentely paransi etenkin lasten sosiaalisia taitoja. (Vainio, Pesonen, Kontu 2018.)

Useimmiten avustavana eläimenä eläinavusteisuudessa on koira. Voidaan todeta, että eläinavusteisuus tuo myönteisiä vaikutuksia ADHD:n perusoireisiin. Eläinavusteisuuden hyötyjä voidaan havaita siinä, että ADHD -oppilaiden useat perusoireet ovat havaittu vähenevän intervention aikana. Eläinavusteisuus näyttää vaikuttavan rauhoittavasti erityislapsiin, vahvistaa heidän sosiaalisia taitojaan, sekä lisäävän lasten motivaatiota ja parantaa heidän kognitiivisia taitojaan. (Busch, Tucha, Talarovicova, Fuermaier, Lewis-Evans & Tucha 2016.)

Oli kyseessä mikä ammattiala tahansa, kaikilla on lähtökohtaisesti sama tavoite: asiakkaan hyvinvoinnin lisääminen ja toiminnan tukeminen arjen erilaisissa tilanteissa. Tämä näkyy niin traumaterapiassa kuin fysiologisessa kuntoutuksessakin sosiaalityötä ja kasvatustyötä unohtamatta.

4 Tutkimusasetelma

Tutkijan on tutkimusta tehdessään aina tehtävä valintoja sen suhteen, mistä näkökulmasta tutkimusta lähestytään. Tiettyihin perusolettamuksiin on välttämätöntä luottaa sekä siihen, että aiemmissa tutkimuksissa saavutetut tiedot pitävät paikkaansa. (Haaparanta & Niiniluoto 2016, 38.) Tieto rakentuu siis osittain aina jo olemassa olevan tiedon päälle. Tässä luvussa käyn läpi niitä tutkijan valintoja, jotka ovat ohjanneet tutkimuksen tekoani.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmani tarkoituksena on selvittää, millaisia merkityksiä eettisesti toteutetulla koira-avusteisella työskentelyllä on sijaishuollossa elävien lasten elämässä. Pyrin vastaamaan tutkimusongelmaani seuraavien kysymysten avulla:

1. Miten koira-avusteisuutta käyttävät lastensuojelun ammattilaiset kuvaavat koira-avusteisuuden hyötyjä ja haasteita lasten hyvinvointiin?
2. Miten koira-avusteisuus edesauttaa lapsen sopeutumista sijaishuoltoon ammattilaisten näkökulmasta?

Sijoitus ja sijaishuoltopaikkaan siirtyminen ovat usein lapselle traumaattinen kokemus ja iso muutos elämässä, kesti sijoitus sitten lyhyemmän tai pidemmän aikaa. Jos koira-avusteisuudella voidaan vaikuttaa sijoitetun lapsen hyvinvoinnin edistämiseen ja siihen, että sijoitus kokemuksena olisi vähemmän traumaattinen ja että lapsi sopeutuisi uuteen tilanteeseen paremmin, sen käyttöönottoa voitaisiin lisätä tulevaisuudessa. Sijaishuollon ammattilaisten kokemukset koira-avusteisuuden merkityksestä sijoitettujen lasten hyvinvointiin ovat tärkeitä lastensuojelun ja sijaishuollon kehittämiseksi. Lisäksi sijoitettujen lasten omat kokemukset aiheesta olisivat vaatineet ajallisesti ja työmäärällisesti huomattavasti pro – graduani laajempaa kokonaisuutta, mutta tämä näkökulma olisi kuitenkin jatkotutkimuksena erittäin otollinen aiheena.

4.2 Aineiston kuvaus ja kerääminen

Kiinnostuksenkohteeni on nimenomaisesti koira-avusteinen työskentely ja koirien käyttäminen sosiaalityössä, joten olen rajannut muut eläinavusteisuuden työskentelymuodot pois kuten muun muassa ratsastusterapia ja hevosten käyttö kuntoutustyössä. Ratsastusterapia on jo yleisesti tunnistettu kuntoutuksen muoto, mutta tarkoitukseni on tutkia eläinten kanssa tehtävää kuntoutustoimintaa, josta ei vielä yleisesti tiedetä niin paljon. Tähän luokitteluun kuuluu koira-avusteinen työskentely sosiaalialalla.

Kokemuksien ja merkityksien selvittäminen on tyypillistä sosiaalityeteille. Laadullinen tutkimus pyrkii nimenomaisesti ymmärtämään ja selvittämään tutkittavaa ilmiötä ja siihen liittyviä merkityksiä. Valitsin haastattelun aineistonkeruutavaksi, koska sillä pystyn vastaamaan parhaiten tutkimusongelmaani. Haastattelua pidetään havainnoinnin lisäksi laadullisen tutkimuksen perusmenetelmänä, joka soveltuu moniin erilaisiin tilanteisiin. Perusajatuksena on, että kun haastattelu on mielekäs tapa hankkia tietoa, sitä kannattaa käyttää huolimatta siitä, että se on kohtalaisen työläs menetelmä. (Metsämuuronen 2006, 113–114.) Toteutin haastattelut teemahaastatteluina. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltavilla on mahdollisuus tuoda esille avoimesti ja aktiivisesti merkitykselliseksi koettuja asioita. Haastattelu kohdistetaan etukäteen valittuihin teemoihin, mutta esittämisjärjestyistä tai kysymysten muotoilua ei ole määritelty tarkasti. Haastateltavien vapaalle puheelle on jätettävä tilaa. Teemahaastatteluissa ei ole valmiita kysymyksiä välttämättä ollenkaan vaan esimerkiksi lista asioista, joita on tarkoitus käsitellä. Suunnittelin teemat etukäteen ja niiden tueksi olin miettinyt sopivia haastattelukysymyksiä (Liite 1). Kysymykset olivat laadittu tukemaan haastattelijaa ja varsinaiset kysymykset erosivat vähän suunnitelluista kysymyksistä. Haastattelutilanteessa kysyin myös joitakin tarkentavia kysymyksiä, kun halusin tietää esille nousseesta aihealueesta ja teemasta lisää.

Teemahaastattelun yksi keskeisimmistä eduista on se, että haastateltavat pääsevät puhumaan varsin vapaasti ja näin vastausten voidaan katsoa olevan vastaajien puhetta itsessään. Toisaalta etukäteen valitut teemat takaavat sen, että kaikkien haastatteluun osallistujien kanssa on käyty samoja asioita läpi. Teemat muodostavat myös konkreettiset raamit aineiston analyysia varten, mikä edesauttaa aineiston lähestymistä jäsentyneemmin. Kun aineistoa lähdetään keräämään haastatteleamalla, se vaatii kokemusta ja taitoa haastattelijalta. Haastattelijan tulisi perehtyä tähän rooliin hyvin ennen haastattelujen tekemistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001.)

Luottamus on onnistuneen tutkimushaastattelun keskeinen asia. Haastattelun tulokseen vaikuttaa se, miten luotettavana haastateltava pitää tutkijaa. Tutkija on haastattelijana osana aktiivista vuorovaikutusprosessia ja sitä kautta merkityksellinen osa aineiston hankinnassa.

(Eskola & Suoranta 2014.) Hyödynsin haastatteluissani omaa tietoani ja kokemustani aiheesta haastateltavien kerronnan tukena. Tarkoitukseni oli kuitenkin välttää liiallista kommentointia, mikä vaikuttaisi haastateltavien näkemyksiin tai kerrontaan aiheesta. Ensimmäisessä haastattelussa saatoin keskustelunomaisesti kommentoida haastateltavan kerronnan väliin aihetta, sillä olin niin innoissani haastattelusta ja oma kokemukseni haastattelijana ja tutkijan roolissa olemisesta on ohut. Tiedostan tämän toimintani ja huomioin tämän ensimmäistä haastatteluani analysoidessa. En kokenut työntekijähaastatteluissa erityistä jännitettä, vaikka en tutkijan roolissa ollutkaan aiemmin toteuttanut haastatteluja. Haastattelutilanteet toteutuivat tunnelmaltaan rennosti ja tähän vaikutti ehdottomasti se, että lähes kaikilla haastateltavilla oli haastattelutilanteessa mukana työssään käyttämä koira. Hiljaisia tai vaivaannuttavia hetkiä ei ehtinyt kehittyä, koska keskustelu ja huomio haastattelun lomassa keskittyi koiriin ja niiden tekemisiin. Kaikki haastateltavat tuottivat yksittäisiin kysymyksiin pitkiä ja monitahoisia vastauksia, ja keskustelua ilmiön ympärillä oli runsaasti. Haastateltavat nauttivat selvästi siitä, että pääsivät keskustelemaan tästä aiheesta ja esittelemään omaan toimintaansa koirien kanssa sijaishuollossa.

Valitsin haastateltavikseni sijaishuollossa työskentelevät aikuiset ammattilaiset. Halusin tutkia nimenomaisesti ammattilaisten kokemuksia koira-avusteisuuden merkityksestä sijaishuollossa elävien lasten hyvinvointiin ja arkeen. Haastatteluun valitut ammattilaiset käyttävät tai ovat aiemmin käyttäneet työssään koiria osana sijaishuollossa tehtävää työtä. Osalla haastateltavista oli sosiaalialan ammattitutkinnon lisäksi myös eläinavusteisen valmentajan tutkinto. Osalla haastateltavista tieto ja työkokemus eläinavusteisuudesta perustui kokemustietoon. Rajasin lapset haastatteluista pois sen vuoksi, että halusin tutkia ammattilaisten näkökulmaa ja kokemuksia koira-avusteiseen toimintaan liittyen. Halusin löytää vastauksia juuri siihen, mitä lisäarvoa ja merkityksiä koira tuo osaksi ammattilaisten työtä sijaishuollossa.

Vuorovaikutus, eläytyminen ja tilanteen lukeminen ovat asiantuntijahaastatteluissa yhtä tärkeässä asemassa kuin muissakin haastattelutyypeissä. Asetelma ja tutkijan rooli ovat vain hieman poikkeavat. Lähtökohtainen oletus molemmilla osapuolilla asiantuntijahaastattelussa onkin, että haastateltaviksi on valittu asiantuntijat juuri sen tiedon vuoksi, jota heillä tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä on. Erityisen huolellinen pohjatyö näissä haastatteluissa on tarpeen usein tehdä ja olla valmis tarpeen vaatiessa sitä muokkaamaan. Haastattelijan tulee varautua myös ennalta arvaamattomiin yllätyksiin haastattelutilanteissa. (Alastalo ym. 2017.) Minulle kävi yhdessä haastattelutilanteessa siten, että eräs haastateltava vastasi ensimmäisellä puheenvuorollaan lähes kaikkiin haastattelukysymyksiini kerralla. Improvisoin tilanteessa ja

keksin lisäkysymyksiä aiheesta. Toisessa haastattelutilanteessa kävi niin, että sijaishuoltoyksikön koira alkoi kesken haastattelun äänittämisen haukkumaan ja äänitys jouduttiin keskeyttämään, koska emme voineet haukkumisen vuoksi jatkaa. Pidimme pienen tauon, jonka jälkeen jatkoimme haastattelua ja äänittämistä, kun koira oli rauhoittunut. Yksi litterointitalenne on tämän vuoksi tallennettuna kahdessa eri tiedostossa.

Minulla oli aineiston keruun aloitusvaiheessa vain kaksi haastateltavaa tiedossa. Aineiston keruu tapahtui lopuksi lumipallomenetelmän avulla. Sain haastateltavieni kautta aina lisää haastateltavia ja näin haastateltavieni määrä nousi jokaisen haastateltavan myötä lumipallon lailla. Haastateltavia oli lopulta yhteensä viisi. Lumipallomenetelmää voidaan käyttää tarkoituksella, mutta minulla oli tutkimussuunnitelmani tekovaiheessa erilainen ajatus aineistoni keruusta. Tein selvitystyötä lähialueiden sijaishuoltoyksiköistä sen perusteella, missä tiesin koira-avusteisen työotteen olevan käytössä. Aikataulun rajallisuudesta johtuen en saanut haastatteluja järjestymään kaikkiin alkuperäisen suunnitelmani mukaisiin kohteisiin.

Olen kerännyt aineistoni perhekodeista, pitkäaikaisista lastensuojelulaitoksista, lastensuojelun vastaanottoyksiköistä sekä perhekuntoutuksista. Toteutin teemahaastattelun sijaishuoltoyksiköiden työntekijöiden lähitapaamisina kohteissa sekä osan haastatteluista etäyhteydellä. Etähaastatteluiden etuna oli se, että pitkien välimatkojen ja tiukan aikataulun vuoksi saimme haastateltavien kanssa sovitettua aikataulut yhteen joustavasti. Ennen haastatteluihin osallistumista kaikkien haastateltavien kanssa käytiin läpi suostumus haastatteluun ja allekirjoitettiin lomake tätä varten (Liite 2). Lähetin haastateltaville etukäteen suostumuslomakkeen sähköpostilla ja se käytiin suullisesti läpi ennen haastattelun alkua. Haastattelut nauhoitettiin äänitalenteiksi. Sijaishuoltopaikat toimivat yksityisinä yrityksinä, joten tutkimusluvut pyydettiin suoraan yrityksiltä ja yksiköiltä.

4.3 Aineiston analyysimenetelmä

Aineiston analysoinnin tarkoituksena on saada tutkimustehtävään vastauksia. Aineistoon tutustuminen ja varhainen alustavan analyysin tekeminen on hyvä aloittaa mahdollisimman pian analyysin keruun jälkeen tai jopa analyysin keruun rinnalla. Tämä siksi, että laadullisessa tutkimuksessa kynnys siirtyä aineiston keruusta analyysivaiheeseen on suuri. Aineiston kanssa tutkija työstää kolmea erilaista osatehtävää, jotka ovat aineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta. Tieteellisessä tutkimuksessa kaikkia vaiheita tarvitaan. (Ruusuvuori, Nikander, Hyvärinen 2010, 7–12.)

Aineiston keräämisen ja nauhoittamisen jälkeen litteroin haastattelut, eli muutin aineiston puheesta tekstimuotoon. Litteroinnin jälkeen tekstimuotoista aineistoa kertyi 54 sivua Microsoft Word-tiedostolle fonttikoolla 11 ja rivivälillä yksi. Analyysin tekeminen litteroidusta aineistosta on yleistä laadullista haastattelututkimusta tehtäessä (Ruusuvuori ym. 2010, 427). Litteroinnin tyyliin vaikuttaa olennaisesti se, mitä analyysimenetelmää aikoo käyttää. Käytin aineistoni litteroinnissa apuna Microsoft Word-ohjelman litterointityökalua. Litteroin tekstini sanasta sanaan ja jätin pois ainoastaan sanojen toistot, jotka litteroinnin työkalu tekstiin oli tuottanut. Ennen analyysin aloittamista kuuntelin haastattelujen äänitallenteet kaksi kertaa. Ensimmäisen kerran heti haastattelujen jälkeen ja samalla tein ensimmäiset muistiinpanot ja havainnot haastatteluista. Toisen kerran kuuntelin äänitteet litteroinnin jälkeen tarkistaakseni, että Wordin litterointityökalu on muuttanut puheen tekstimuotoon oikein. On hyvä kuitenkin muistaa, että tarkka litterointi ei koskaan tarjoa täydellistä tai aukotonta kuvausta aiheesta tai tilanteesta, koska puheen lisäksi haastattelutilanteissa on läsnä erilaiset ilmeet, eleet, äänenpainot ja muu sanaton viestintä. Omassa tutkimuksessani selvitin ammattilaisten kokemuksia ja olin arvioinut, että sanatarkka litterointi antaa melko realistisen käsityksen todellisista haastattelutilanteista, koska tarkoitukseni ei ollut tutkia esimerkiksi narratiiveja tai sitä, miten tutkittavasta aiheesta kerrotaan ja puhutaan.

Valitsin tutkimukseni analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, mikä on hyvin perinteinen tapa laadullisessa tutkimuksessa käsitellä aineistoa. Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen (2010) mukaan puhdas aineistolähtöisyys on käytännössä lähes mahdotonta. Tutkimusaineiston keräysvaihe ja jäsentely sisältävät väistämättä tutkijan tekemiä tulkintoja ja valintoja teoreettisesta viitekehystä (Ruusuvuori ym. 2010, 19–20; Tuomi & Sarajärvi 2009, 96). Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka avulla pyritään etsimään tekstissä olevia merkityksiä. Rajaamisen tärkeys korostuu, sillä tavoitteena on luoda selkeä ja tiivis kuvaus tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009.) Aloitin litteroinnin jälkeen aineistoni jäsentelyn. Käytin Microsoft Wordin ominaisuuksia apuna ja aloitin huomioiden tekemisen värejä käyttäen. Koodasin väreillä aineistosta erilaisia toistuvia teemoja sekä eroavaisuuksia ja ristiriitoja. Taulukossa 1 näkyy haastateltavien suoraa kerrontaa ja muutin alkuperäiset kommentit pelkistetyiksi kuvauksiksi. Niistä puolestaan aloin yhdistelemään aineistosta esille nousseisiin teemoihin.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa tutkimustehtävään saadaan vastaus yhdistelemällä käsitteitä ja sisällönanalyysi perustuukin tulkintaan ja päättelyyn, jonka avulla aineistosta edetään käsitteellisempään näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi 2018).

Taulukko 1

Alkuperäinen kommentti	Pelkistetty kuvaus	Teema
<i>”kysyin lapselta jotakin ja hänen oli vaikea sitä minulle kertoa, hän ei edes katsonut minua. Vähän supatti sen koiran korvaan, mutta niin kovaa että mä kuulin mitä hän vastasi, että hän niinku puhuu sille koiralle, mutta hän vastasi mulle. ”</i>	Koira kommunikoinnin välineenä	kommunikaatiotaidot
<i>”hän ei suostunut mihinkään ja jostain syystä hän oli sanonut, että, ehkä hän voisi sen naisen kanssa mil on niitä koiria.”</i>	Työskentelyyn suostuminen vain työntekijän kanssa, jolla on työssä koira mukana	Motivaatio ja oppiminen
<i>”kun koira on tavallaan vilpitön ja ottaa vastaan ihan niin kuin kaikki muutkin, että sillä ei ole ennakko odotuksia, että kyllä mä ajattelin, että se helpottaa (lapsen) tulo vaiheen tilannetta”</i>	Koira helpottaa läsnäolollaan tulotilannetta sijaishuoltopaikkaan	Sopeutuminen
<i>”että jos lapsi pelkää koiraa tai on jotain kielteisiä kokemuksia koirista”</i>	Koirapelko	Koira-avusteisuuden haasteet

4.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tuomen ja Sarajärven (2009, 27) mukaan eettinen sitoutuneisuus ohjaa hyvää tutkimusta. Eettiset kysymykset kulkevat mukana tutkimuksen kaikissa vaiheissa tavalla tai toisella. Ne liittyvät usein tutkimusmenetelmän tai kohteen valintaan, sekä esimerkiksi aineiston hankintaan tai tieteellisen tiedon luotettavuuteen. (Kuula 2011, 11; Talentia 2017.) Haastattelutilanteessa on erittäin tärkeää, että haastattelija ylläpitää luottamusta ja on tutkimustilanteessa puolueeton. Kuulan (2011) mukaan etiikan ja moraalin merkitys korostuu, kun ei ole löydettävissä yhtä oikeaa ratkaisua. Kun tutkija pohtii eettisiä kysymyksiä, tulee hänen pohtia miten ne näyttäytyvät suhteessa hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin. Yksi suurimmista eettisistä kysymyksistä laadullisessa haastattelututkimuksessa on haastatteluaineiston jatkokäyttö ja arkistointi sekä haastateltavien tunnistetietojen anonymisointi. (Kuusela & Tiitinen 2010.)

Haastattelujeni äänitallenteissa ei käy ilmi haastateltavien nimiä, ikää, paikkojen nimiä tai muitakaan tunnistetietoja äänen lisäksi. Lisäksi myöskään työssä käytettyjen koirien nimiä ei mainita tunnistettavuuden salaamiseksi. Koira-avusteinen työskentely lastensuojelun sijaishuollossa on kuitenkin vielä suhteellisen uusi työskentelyn menetelmä ja ilmiö, joten yksityisyyden suojaamiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota tutkimuksen aikana. Ohjeistin haastateltavia kertomaan aiheesta ilman henkilöiden nimiä esimerkiksi käyttämään sanoja lapsi, nuori, tyttö tai poika. Kerroin haastateltaville, että jos vahingossa äänitallenteeseen päätyy asiakkaiden nimiä, poistan ne litterointivaiheessa tekstistä. Epäsuorina tunnistetietoina haastateltavista päätyi aineistoon ammattilaisten koulutustausta ja suostumuslomakkeisiin haastateltavien allekirjoitukset. Suostumuslomakkeet, litteroidut aineistot sekä äänitallenteet tuhosin tutkimuksen valmistuttua. Minulla oli kaikki tutkimukseen liittyvä aineisto tietokoneellani kansiossa, johon pääsy vaatii salasanaa. Näin koko tutkimusaineisto ja siihen liittyvät suostumuslomakkeet on helppo säilyttää ja hävittää turvallisesti, eikä aineiston osio ole olemassa monessa paikassa. Kirjalliset suostumuslomakkeet hävitin heti tietoturvasyistä paperisilppurin kautta skannattuani ne tietokoneeni aineistokansioon.

Oleellisia asioita, jotka tutkittavalle on hyvä kertoa ovat muun muassa tutkijan perustiedot sekä tutkimuksen aihe ja tavoitteet. Lisäksi on hyvä mainita haastattelun lähtökohdat ja tutkimuksen luottamuksellisuus sekä tutkittavan osallistumisen vapaaehtoisuus. Tutkittavan on tiedettävä

riittävän hyvin mihin hän on suostumassa tehdessään päätöksen osallistumisestaan tutkimukseen. (Kuula 2011.) Kerroin haastattelujen alussa haastateltaville, että osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltava voi keskeyttää haastattelun missä vaiheessa tahansa. Tämä tieto oli myös annettu haastateltaville kirjallisesti (LIITE 2). Teoksessa Tutkimusetiikka Arja Kuula esittelee hyvän tieteellisen käytännön tärkeimpiä ohjeita. Tutkijan tulee noudattaa tutkimuksen teossa erityistä huolellisuutta, tarkkaavaisuutta ja rehellisyyttä. Tutkijan tulee myös soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaista eettisesti kestäväää tiedonhankintaa ja tutkimusmenetelmiä. Tutkijan on tärkeää noudattaa myös avoimuutta tutkimustulosten julkaisussa. (Kuula 2011, 34.)

Tutkimuksessani avoimuus tuloksissa viittaa nimenomaisesti siihen, että vaikka tutkimuksen viitekehys ja aiempi tutkimus viittaavat eläinavusteisuuden hyötyihin, tulee tutkimuksessa tarkastella myös mahdollisia työskentelyn riskejä ja haittavaikutuksia. Näitä voivat olla esimerkiksi asiakkaiden eläinallergiat ja pelot, jotka saattavat aiheuttaa asiakkaalle eläinavusteisessa työskentelyssä negatiivisia kokemuksia. Aina kun eläimiä käytetään osana työskentelyä asiakkaiden kanssa, tulee huomioida, ettei eläinavusteinen työskentely sovi automaattisesti kaikille asiakkaille, vaan sen mahdolliset hyödyt ja haitat tulevat arvioida aina yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti, kuten minkä tahansa muunkin menetelmän käyttö asiakastyössä.

Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä tarkastellessa tulee ottaa huomioon myös koira-avusteisen toiminnan eettisyys. Kun koira on ammattilaisen mukana työssä, tulee koiran hyvinvointi ja turvallisuus huomioida tarkasti. (Ervast & Raukola-Lindblom 2021, 67.) Koiralla ei ole työvelvollisuutta ja koira on työssä mukana aina vapaaehtoisesti. Työkoiralla pitää olla mahdollisuus poistua tilanteesta, jos työskentely käy liian raskaaksi tai stressaavaksi. Ammattilaisen pitää tuntea oma työkoiransa siten, että tunnistaa kuinka pitkään ja missä olosuhteissa koira jaksaa työskennellä. Sama vapaaehtoisuuden periaate koskee myös asiakasta. Koira-avusteinen työskentely perustuu molempien osapuolien vapaa-ehtoisuuteen ja toimintaa ei tule järjestää ilman molempien osapuolien suostumusta.

Koiran pitää olla fyysisesti terve ja asianmukaisesti rokotettu sekä suoritettu loishäätö. Ammattilaisen velvollisuus on pitää huolta koiran sekä asiakkaiden turvallisuudesta koira-avusteisen työskentelyn aikana. Koiran pitää olla peruskoulutettu ja asiakkaiden kanssa pitää käydä läpi toimintasäännöt eläimen kanssa toimimiseen ennen työskentelyn alkamista. Vaikka koira-avusteisella työskentelyllä voidaan saavuttaa hyötyjä asiakkaan kuntoutuksessa, se ei oikeuta kohtelemaan koira epäeettisesti. Työkoiralla on omat oikeutensa ja koira-avusteinen työskentely ei saa ylittää koiran omaa oikeutta hyvään elämään. Näiden seikkojen arvioiminen

on koira-avusteista toimintaa toteuttavan ammattilaisen vastuulla. (Latvala-Sillman (2018, 78–85.)

5 Tulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset. Aluksi luvussa 5.1 tarkastellaan koiran merkitystä lapsen tunne-elämään ja kommunikointitaitoihin. Tämän jälkeen luvussa 5.2 käydään läpi koira-avusteisen työskentelyn vaikutuksia lapsen motivaatioon. Luvussa 5.3 tarkastellaan koira-avusteisuuden haasteita ja riskitekijöitä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi ja luvussa 5.4 käydään läpi sitä, millainen rooli koiralla on suhteessa lasten sijaishuoltoon sopeutumisessa.

Koira-avusteinen työskentely sosiaali- ja terveydenhuollossa perustuu monipuoliseen vuorovaikutukseen ihmisen ja koiran välillä. Vuorovaikutustilanteet ovat tavallisesti sellaisia, joissa on yksi tai useampi ammattilainen ohjaamassa työskentelyä sekä koira ja asiakas. Koira-avusteisen työskentelyn tyypillisiä tavoitteita ovat asiakkaan fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen tai kognitiivisen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin sekä vuorovaikutustaitojen kohentaminen. (Ervast & Raukola-Lindblom 2021, 119–203.) Sijaishuollossa toimivat ammattilaiset työskentelevät lasten ja perheiden kanssa.

Kaikki viisi haastateltavaa olivat kohdanneet työssään lastensuojelun sijaishuollossa koira-avusteisuuden toiminnan hyötyjä ja haasteita. Osalla haastateltavista oli sosiaalialan koulutuksen lisäksi koira-avusteisuuteen liittyvä koulutus sekä muita tutkintoja, kuten esimerkiksi sairaanhoitaja, lähihoitaja, neuropsykiatrinen valmentaja, nuorisotyöntekijä, luokanopettaja tai erityisopettaja. Kaikki haastateltavat toivat esille kuitenkin yhteisiä teemoja koira-avusteisen toiminnan merkityksistä lapsien hyvinvointiin sijaishuollossa, ja ammattilaisilla oli useamman vuoden työkokemus sijaishuollossa työskentelystä.

5.1 Koira lapsen tunne- ja kommunikointitaitojen tukijana

Haastateltavat toivat esille koiran merkitystä sijoitettujen lasten tunteiden säätelyssä ja tunnetaidoissa sekä kommunikoinnissa. Ammatillaiset kuvailivat, miten koiran läsnäolo tuo lohtua lapselle vaikeissa tilanteissa ja miten lapsen pettymyksen sietokyky kasvaa koiran ollessa läsnä arjessa. Yksi työntekijä kuvaili tilannetta, jossa lapsi ei kyennyt olemaan sijaishuollon neuvotteluissa mukana, vaan sai harmistuskohtauksia ja poistui aina tilanteesta. Kun työntekijä otti neuvotteluun mukaan koiran, lapsi harmistuessaan ei poistunutkaan tilanteesta, vaan meni lattialle silittämään koira. Koiran läsnäolo vaikeassa tilanteessa rauhoitti lasta. Latvala-Sillman (2018) puhuu ”rauhottavan kosketuksen” merkityksestä. Tällä hän viittaa oksitosiinin erityykseen ja siihen, miten tutkimustulokset osoittavat koiran kosketuksen lisäävän kyseisen hormonin eritystä ihmisen elimistössä. Oksitosiinin perustehtävä on mahdollistaa pitkäaikaisten tunnesidosten syntyminen ja auttaa sosiaalisissa tilanteissa myönteisten viestien vastaanottamista. Näiden oksitosiinin vaikutuksien seurauksena ihmissuhteet koetaan turvallisemmiksi. (Latvala-Sillman 2018, 13–14.) Turvalliset ihmissuhteet ovat tärkeitä sijoitetuille lapsille, joiden elämässä on tapahtunut isoja muutoksia. Turvallisuuden kokemus, hyvä pettymyksen sietokyky sekä hyvät tunne- ja kommunikoinnin taidot vaikuttavat myönteisesti lapsen hyvinvointiin.

Haastateltavat toivat esille myös havainnon lapsen kyvystä tunnistaa ja peilata omia tunteita ja toimintaansa koiran avulla. Tämä mahdollisti sen, että ammattilainen pystyi käsittelemään vaikeita ja jopa traumaattisia asioita lapsen kanssa, mikä puolestaan edisti lapsen kuntoutumista ja hyvinvointia sijaishuollon aikana.

Jos puhutaan varsinaisesta eläinavusteista prosessista, niin meillä oli tällainen väkivaltainen lapsi, jonka oli hyvin hankala sanoittaa tunteita ja hän oli tosi impulsiivisesti käyttäytyvä. Ja hän ei kyennyt sellaiseen työskentelyyn, missä ei ollut koira. Se oli tosi haasteellista, mutta hän oli todella kiinnostunut koirista. Hän jostain syystä pystyi pohtimaan, miltä koirasta tuntuu. Mutta jos me keskusteltiin, että se eläin ei ollut siinä vaikka hänen jostain reaktiosta, niin se oli tosi vaikeata. (H2)

Toisaalta aineistosta esille tuli myös lapsen toimintatapa käyttää koira kommunikoinnin välineenä vaikeissa tilanteissa. Vaikutti siltä, että koira madalsi sijoitettujen lasten kynnystä kommunikoida aikuisten kanssa ja koiran läsnäolo tuki lasten myönteistä mielialaa. Ammatillaiset eivät kuitenkaan osanneet kuvailla tarkemmin, miksi koira tuottaa myönteisiä tunteita lapsilla. Koiralle keskustelu tuotti puhetta myös aikuisille huomaamatta. Haastateltavat kuvailivat, miten lapsi käytti koira viestiessään sijaishuollon työntekijöiden kanssa.

Kysyin lapselta jotakin ja hänen oli tosi vaikea sitä minulle kertoa, niin hän ei edes katsonut minua. Vähän supatti sitä sen koiran korvaan, mutta niin kovaa että mä kuulin mitä hän vastasi, että hän ikään kuin puhuu sille koiralle, mutta hän vastasi mulle. (H5)

Kuten aineistoni haastatteluistakin käy ilmi, myös Ervast ja Raukola-Lindblom (2021, 77) tuovat esille ihmisen ja eläimen vuorovaikutuksen toimimista kuntoutuksen keinona sellaisten asiakkaiden kohdalla, joilla on haasteita vuorovaikutustaidoissa, katsekontaktissa ja työskentelyyn motivoitumisessa. Tällaisten erityislasten kohdalla koiran läsnäolo pidi lapsen keskittymiskykyä ja rauhoitti impulsiivista käytöstä. Monet ammatillaiset kuvailivat, miten koira-avusteisessa työskentelyssä lapsi kykeni säätelemään tunteitaan eri tavalla kuin työskentelytilanteessa ilman koira.

Mulla on yks sellainen asiakas, jolla on aika pahoja keskittymisen pulmia ja sitä on tosi paljon mietitty ja kartoitettu, että mitä nepsy puolen problematiikkaa ja ADHD on diagnosoitu, mutta muutakin siellä siis on niin hänen kanssaan olen käyttänyt koira koulutehtävien teko tilanteessa niin että mä oon ollut siinä koiran kanssa ja hän sanoi että keskittyy huomattavasti paremmin kun koira on paikalla. Koiralla on semmoinen tapa, että hän menee sen lapsen jalkoihin. (H5)

Koiran merkitys lapsen tunnesäätelyssä käytännössä aineiston perusteella merkitsee sitä, että kun lapsi esimerkiksi reagoi jossain tilanteessa erittäin voimakkaasti, koira vastaa lapsen reagointiin tai levottomuuteen omalla käytöksellään. Tällaisessa tilanteessa lapsi kykenee hahmottamaan selkeästi oman toimintansa seuraukset koiran toiminnasta. Tällaisissa tilanteissa ammatillisella on mahdollisuus työstää lapsen kanssa lapsen omaa tunteiden säätelyä hyödyntäen koiran käytöksen peilaamista. Työntekijöiden mukaan koira muutti lasten käyttäytymistä jossain tilanteissa tasaisemmaksi. Lapsilla ei ole esiintynyt työntekijöiden

mukaan voimakkaita negatiivisia reaktioita koira-avusteisen työskentelyn aikana. Tällaiset havainnot tulivat esille sellaisten lasten kanssa, joilla tavanomaisesti on ollut haasteita itsesääätelyn kanssa.

Sitten kun mulla oli, muistan yhdenkin lapsen ADHD poika hänellä oli tosi haastavaa niinku sitä säädellä sitä hänen toimintaa ja aktiivisuustasoa. Sitten kun hän rupesi itse riehaantumaan liikaa, niin hän sai koiran riehaantumaan myös ja sitten me mietittiin että no miten me voidaan sitä koiraan auttaa ja sitten hän keksi itse, että kun menee maahan istumaan niin sitten se koira menee maahan hänen viereensä. (H3)

Lasten sosiaalisemotionaaliset ongelmat näyttävät usein kyvyttömyytenä tulkita toisten tunteita, tunnekyllmyytenä ja omien tunteiden hallinta on vaikeaa. Iän myötä keskittymiskyvyttömyys, oppimisvaikeudet ja käytöshäiriöt tulevat yhä näkyvimmiksi. Muutokset lapsen kasvuympäristössä ovat usein yhteydessä sosiaalisemotionaaliin häiriöihin. Lapsen turvallisuutta voidaan tukea muutostenkin aikana tuttujen toimintojen jatkumisena ja arjen struktuurit säilyttäen. (Heinämäki 2000, 61–70.) Aineiston perusteella koiralla on suuri merkitys sijaishuoltoyksiköissä lapsen sosiaalisemotionaalisen kehityksen tukijana. Koira-avusteisen työskentelyn tavoitteena on luoda lapsen arkeen struktuureja ja rutiineja sekä työskentelyllä pyritään luomaan säännönmukaisuutta arkeen ja sitä kautta lisäämään lapsen turvallisuuden tunnetta.

5.2 Koira-avusteisuus lapsen motivaation herättäjänä

Haastateltavat kuvailivat koiran merkitystä sijaishuollon arjen toiminnoissa. He kertoivat tilanteista, joissa lapsen kanssa ei olisi ilman koiran mukana oloa päästy toteuttamaan kuntouttavaa työskentelyä tai tavallisia arjen toimintoja. Sijaishuollossa elävien kaltoinkohdeltujen lasten kanssa on päästy työstämään traumaattisia kokemuksia ja niistä aiheutuneita vaikutuksia lasten ja nuorten kanssa eläinavusteisen työskentelyn avulla. Tämä johtuu siitä, että eläin edesauttaa luottamuksen syntymistä sijaishuollon aikuisiin. (Murua 1998.)

Koira-avusteinen työskentely oli ammattilaisten kokemusten mukaan mielekästä lapsille, eikä vain pakollista toimintaan osallistumista. Aineiston perusteella näyttää siltä, että lapset kokivat koiran kanssa toimimisen itsessään palkitsevaksi. Koira voi vaikuttaa lapsen sisäiseen motivaatioon, jolloin lapsi ei tavoittele toiminnasta palkkiota, vaan koiran kanssa tekeminen itsessään motivoi lasta toimintaan. Koiran herättämä sisäinen motivaatio saattoi olla syynä

siihen, että lasten kanssa päästiin työstämään vaikeitakin asioita sijaishuollon ammattilaisten kanssa ja lapsi oli motivoitunut työskentelyyn.

Koira voi toisaalta myös olla ulkoisen motivaation lähde, jolloin sijoitetut lapset tavoittelevat toiminnasta palkkiota. Lapset saattoivat jaksaa keksittyä työskentelytilanteisiin ammattilaisen kanssa myös siksi, että heille oli luvattu lopuksi jokin ulkoinen palkkio, kuten koiran ulkoiluttaminen tai herkkujen antaminen. Sijaishuoltopaikkojen toiminnassa koira ei ollut jatkuvasti läsnä lasten toiminnassa, mutta koira saatiin käyttää palkkiona oikein tehdystä koiraan liittymättömästi asiasta kuten vaikka kotitöiden hoitamisesta. Ammattilaiset kokivat, että tehtävistä tuli mielekkäämpiä lapsille koiran avulla.

Haastateltavat sijaishuollon ammattilaiset kokivat koiralla olevan suuri merkitys sijoitettujen lasten motivaation synnyttäjänä erilaisissa arjen tilanteissa ja sen seurauksena myönteisiä vaikutuksia lasten hyvinvoinnin edistämiseen

Hän (sijoitettu lapsi) ei suostunut mihinkään ja jostain kummallisesta syystä hän oli palaverissa sanonut, että no, ehkä hän sitten voisi sen naisen kanssa millä on niitä koiria. Sitten mä levitin lattialle tunne kortit ja me lähdettiin siitä, että mä kysyin häneltä, että mimmoinen päivä tänään oli koulussa ja hän saa laittaa koiralle herkun sen tunne kortin päälle ja sitten taas se motivoi, että hän halusi antaa sille koiralle niitä herkkuja, niin hän halusi niinku sitä kautta. Hän ei työskennellyt niinku tavallaan mun kanssa vaan koiran kanssa ja sitten se lähti.”
(H3)

”Tiedän, että minulla on ollut semmoisia lapsia, joiden kanssa ikinä kukaan milloinkaan ei olisi päässyt eteenpäin ilman sitä koira. Joo että kyllä se on silloin ollut niin suuri merkitys. (H3)

Sijaishuollon ammattilaisten kerronnassa toistuu sama tarina siitä, miten koira läsnäolollaan motivoi lasta ryhtymään tekemiseen. Tämän on kuvattu tulevan esille esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsen on vaikea herätä aamulla kouluun tai lapsella on haasteita asettua kotitehtävien tekemiseen. Haastateltavien mukaan lapsi herää aamulla kouluun hyvillä mielin, kun koira on aikuisen mukana herättämässä ja lapset asettuvat läksyjen tekoon rauhallisemmin, kun koira tulee lapsen jalkoihin makaamaan. Tällaisissa tilanteissa koira voi nostaa lapsen motivaatiota ja tehdä tavallisestakin tehtävän teosta mielekäästä. Koira tuo vaihtelua tuttuihin tehtäviin ja toimintaan.

Ja hän (koira) oppi niinku sen ketkä tykkäsi siitä, että tullaan koiran kanssa herättää hän (koira) oppi ne nimet ja meni oikein oven taakse ja tämä tyttö

rakasti sitä kun koira hyppää suoraan sänkyyn ja menee nuolee naamaa niin ei mitään ongelmaa saada tyttöä ylös. (H2)

Koira-avusteisuuden merkitys lasten motivaation syntymiseen ja ylläpitoon sijaishuollossa ovat monipuoliset. Huomionarvoista havainnoissa on se, että koira-avusteisuus ja koiran läsnäolo kotona lasten arjessa vaikutti lasten toimintaan ja kuntoutusmotivaatioon myös kodin eli sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Tämä käy ilmi haastateltavien kertomuksista siitä, miten esimerkiksi lapsen koulupäivä on tavallisesti sujunut hyvin, kun aamu on alkanut rutiineilla koiran kanssa kuten aamurapsutuksilla ja silityksillä.

Joo lapsille on tullut nää aamurutiinit tärkeiksi, että ennen kun tullaan aina puurolle niin se lempieläin käydään silittämässä tytöt kissan ja pojat koiran. (H1)

Haastateltavien mukaan lapsien käytöksessä pystyy huomaamaan eron, jos koiran kanssa tapahtuvat rutiinit ja toiminta eivät jostain syystä toteudukaan. Melson (2001, 25) raportoi siitä, miten psykoterapeutit ovat havainnoineet terapiatyössään hämmästyttäviä tuloksia eläimen voimaannuttavalla vaikutuksella levottomiin lapsiin. Tutkimuksissa on osoitettu, että terapiaistunnoissa koiran läsnäolo on auttanut luomaan turvallisen ympäristön, jossa erittäin vetäytyneet lapset ovat motivoituneet työskentelyyn. Koiran on osoitettu olevan merkittävä motivaation synnyttäjä, mutta luottamuksen rakennuttua lapsen ja aikuisen välille työskentelyä on pystytty toteuttamaan myös ilman koira. (Melson 2001.)

5.3 Koira-avusteisen työskentelyn haasteita

Aineistostani käy ilmi haastateltavien kokemuksia koira-avusteisen työskentelyn haasteista. Haastattelujen perusteella voin todeta, että kaikilla haastateltavilla oli yhteinen näkemys siitä, mitkä seikat tulee ottaa huomioon koiran ja lasten kanssa työskentelyssä sijaishuollossa. Työntekijät tekivät listaa myös tilanteista, joissa koira ei sovi käyttää työskentelyn välineenä ja milloin toisaalta yleisesti koetut haasteet tai esteet työskentelylle ovat vain järjestelykysymyksiä. Esimerkiksi Latvala-Sillman (2018, 89–91) mainitsee, että koira työpaikalla voi aiheuttaa pelkoja allergioista ja niihin on suhtauduttava vakavasti. Myös Ervast ja Raukola-Lindblom (2021, 182) nostavat esille koira-avusteisen toiminnan yhdeksi yleisimmäksi riskiksi koira-allergian, vaikka allergian ja eläinavusteisen toiminnan yhteydestä

ei ole julkaistu tieteellisiä artikkeleita. Haastateltavat eivät kuitenkaan jakaneet allergiaa riskinä työskentelylle.

Yksi lapsi oli etukäteen tiedon mukaan ihan diagnosoitu allerginen. Mutta meille muuttaessa ei minkään näköisiä oireita ollut. Me oltiin lääkärin kanssa lääkitykseen jo varauduttu. (H1)

Ei sitä pidetä nykypäivänä vaarallisena (koira-allergiaa). Joo voi olla toki vaarallisiakin reaktioita, mutta että jos lapsella on se kokemus, että hei, en mä ole sille koiralle allerginen. Kertaakaan ei ole ollut allergia esteenä työskentelylle. (H2)

Aineistosta voi havaita, että koiran haastavaa tai ongelmallista käytöstä ei nähty esteenä eikä koettu haasteena koira-avusteiselle työskentelylle lasten kanssa. Yksi haastateltavista koki ylikoulutetun koiran olevan enemmän haitaksi kuin hyödyksi. Haastateltava kertoi oman kokemuksen siitä, miten jatkuvasti käskyn alla olevalle koiralle, ei jää tilaa toimia intuitiivisesti asiakastilanteissa. Käskyn alla olemisella tarkoitettiin tilannetta, jossa koira on pyydetty pysymään käskystä maassa tai istumassa. Haastateltava kuvaili tilannetta, jossa ammattilainen keskusteli sijoitetun lapsen äidin kanssa huoneessa, jossa koira oli myös mukana työskentelyssä, mutta koiralle ei ollut annettu erityistä tehtävää. Työntekijän ja vanhemman keskustelun aikana koira ponnahti omalta pediltään vanhemman syliin juuri ennen, kun vanhempi alkoi itkemään. Haastateltava kuvaili kokemusta yllättävä ja tilanteessa, jossa koira hyppäsi vanhemman syliin, vanhempi oli juuri aikeissa kertoa pitkään sisällään olleen asian ja tunnepurkaus itkun kautta seurasi tätä tilannetta. Haastateltava kertoi, että tässä tilanteessa koira aisti vanhemman tunnetilan aiemmin kuin ammattilainen ja koiran reaktio oli tilanteessa spontaani. Toiset haastateltavat kertoivat myös vastaavista tilanteista esimerkiksi lasten kanssa. Yksi haastateltava kertoi, että jos kuntoutus- ja kasvatustyössä koira on koulutettu liian hyvin toimimaan ohjaajan käskyjen mukaan, tällaisille spontaaneille reaktioille asiakkaiden tunnetilojen havaitsemisessa ei jää tilaa ja tätä haastateltavat pitivät koulutuksen huonona seurauksena. Tämä havainto on ristiriidassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Kahilaniemen (2020, 28) sekä Ervastin ja Raukola-Lindblomin (2021, 120–122) mukaan koiran pitää olla peruskoulutettu ja osaavan peruskäskyt, kuten paikallaan oleminen sekä olevan aina ohjaajansa hallinnassa.

Haastateltavat pitivät koulutusta tärkeämpänä koiran luonteen sekä hermorakenteen. Osa haastateltavista kokivat, että kun koira on turvallinen, ystävällinen ja ei ole taipuvainen aggressiiviseen käyttäytymiseen, koiran koulutus on toissijaista. Yksi haastateltavista kertoi,

että koiran haastavaa käytöstä voi hyödyntää muun muassa erityislasten kanssa. Esimerkkinä hän kuvaili tilannetta, jossa koira oli yli-innokas, levoton ja kiihtynyt. Tässä mielentilassa koira ei totellut lasta eikä työntekijää. Työntekijä kävi läpi koiran käytöstä lapsen kanssa, jolla oli todettu ADHD, ylivilkkauden ja tarkkaavaisuuden häiriö. Työntekijä ja lapsi yhdessä pohtivat, millaisia ratkaisukeinoja heillä on koiran rauhoittamiseen ja miten koira ei kykene oppimaan kiihtyneessä mielentilassa eikä noudattamaan ihmiseltä saamiaan käskyjä. Tällainen käytöksen mallintaminen ja peilaaminen oli haastateltavan mukaan yksi keskeisimmistä koira-avusteisuuden hyödyistä lasten kanssa työskentelyssä. Toinen esimerkki koski tilannetta, jossa koiralla oli eroahdistusta ja tämä piti kovaa ääntä sijaishuoltoyksikössä.

Ja monet lapset ehkä samaistuu. Tämä tyttö samaistui siis siihen kun koira oli vielä pikkasen pentu ja itki mun perääni. Niin sitä kautta me päästiin keskustelemaan. Hän (lapsi) itse hoksasi, että toi on ihan ku mä et mä huudan äidin perään. Huomasin, että se on helpompi ottaa jotenkin koiran käytös peilaten vastaan. Jotenkin niinku oman toiminnan peilaamista koiran toimintaan. (H2)

Näiden kokemusten perusteella nostan aineistostani esille koira-avusteisuuden työskentelyn haasteena liian hyvin koulutetun koiran sekä ammattilaisten kokemuksen siitä, miten koiran ongelmallisena pidetty käytös nähtiin voimavarana muun muassa erityislasten kanssa työskenneltäessä.

Aineistosta esille nousi kaikkien haastateltavien kertomana keskeisenä koira-avusteisen työskentelyn haasteena lapsen koirapelko. Haastateltavat kokivat, että lapsen hyvinvoinnin tukeminen koira-avusteisilla menetelmillä ei ole mahdollista silloin, jos lapsi pelkää koiria. Haastateltavat eivät tuoneet esille koirapelolle siedättämistä vaihtoehtona, vaan pitivät koiria pelkäävän lapsen kanssa koira-avusteisuutta poissuljettuna työmenetelmänä sijaishuollon aikaisessa kuntoutusprosessissa. Työntekijät kertoivat myös tilanteista, joissa lapsi olisi halunnut koira-avusteista työskentelyä, mutta vanhemman tai toisen työntekijän koirapelon vuoksi ei voitu työskentelyä toteuttaa.

Toisaalta yksi haastateltavista toi esille, että asiakkaiden koirapelko ei ole yleistettävissä koskemaan kaikkia koiria. Työntekijä koki, että erityyppiset koirat soveltuvat erilaisiin työskentelytilanteisiin erilaisten asiakkaiden kanssa. Tämän vuoksi hänellä on useampi työkoira, joista hän valitsee aina sopivimman asiakastilanteisiin. Esimerkkinä hän toi esille, että vaikka lapsi pelkää isokokoista koira, saattaa lapsi kokea olonsa turvalliseksi pienikokoisen koiran kanssa.

Jos kysymys oli se, että mitä haasteita, niinku koirasta siinä toiminnassa niin toisaalta käännän sen myös silleen vahvuudeks, että se ei tarvitse olla koiriin liittyvä haaste, vaan myös koirakohtaisesti pystytään pelaamaan, että toinen ei ehkä sovellu tiettyyn tilanteeseen ja toinen sopii paremmin. Eli ehkä haasteena myös se koiran valinta, jos mä yritän tiivistää. (H3)

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että lapsen väkivaltainen käytös näyttäytyy haasteena työskentelyn kannalta, ja ammattilaisen vastuulla on tarkasti arvioida, voidaanko tällaisten lasten kanssa saavuttaa koira-avusteisen työskentelyn tarjoamia hyötyjä turvallisesti. Toisaalta osa haastateltavista toi esille havainnon, jossa aiemmin ihmisiä kohtaan väkivaltaa käyttänyt lapsi tai nuori ei kohdistanut väkivaltaa eläimiä kohtaan. Aineiston perusteella voidaan todeta, että koiran läsnäolo paransi lasten ja nuorten impulssikontrollia tilanteissa, jotka ilman eläimen läsnäoloa olisivat suurella todennäköisyydellä eskaloituneet fyysisen väkivallan käyttöön tai yleiseen levottomuuteen.

Ei voi potkia. Ei voi vetää viiksistä tai korvista, mutta se on niinku jatkuvaa opettelua. Eli haasteena niin kuin koiran ja lapsen niinku elämän yhteensovittaminen ja yhteisten sääntöjen ja toimintatapojen opetteleminen. (H4)

Jotenkin on semmoista yleistä levottomuutta, vaikka meillä on semmoinen kolmikko nuoria miehiä jotka pistää musiikit yhteisiin tiloihin soimaan ja on semmoista vähän sellaista jotenkin levotonta ja meinaa riita syttyä, mutta sitten kun siellä on se koira niin he keskittyy niinku jotenkin siihen ja rauhoittuu ja silittää koiraa ja sillai. (H2)

Koira-avusteisen työskentelyn aikana ei ollut nähtävissä lasten aggressiivista käyttäytymistä. Samoja tuloksia on saanut myös Johanna Nieminen (2021) opinnäytetyössään, jossa hän tutki koira-avusteisuutta väkivaltarikoksista tuomittujen vankien kanssa. Niemisen tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että koira-avusteisella työskentelyllä saavutettiin väkivaltarikollisten kanssa parempaa tunteiden käsittelyä ja stressitekijöiden hallintaa. Vangit kokivat koiran muokkaavan heidän itsesäätelyprosessiaan myönteisempään suuntaan sekä parantavan sosiaalisia taitoja, jotka usein myös vaikuttavat väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Nieminen 2021, 63–67.) Aineistoni perusteella lapsen väkivaltainen käyttäytyminen nähtiin haasteena koira-avusteiselle työskentelylle, mutta toisaalta tulokset osoittavat myös sen, miten koiran läsnäolo vähensi huomattavasti asiakkaiden väkivaltaista käyttäytymistä ja konfliktitilanteiden syntymistä. Aineiston mukaan koira-avusteisen työn haasteiksi nostettiin esille myös kulttuuriset eroavaisuudet, lasten motorinen levottomuus sekä ohjaajan vastuu omasta työkoirasta. Kulttuurieroilla haastateltava tarkoitti esimerkiksi uskontoon liittyviä asioita. Jossakin

uskonnossa koira saatetaan kokea likaisena olentona ja koiraan koskemisen seurauksena asiakkaan piti toistaa tiettyjä rituaaleja puhdistautuakseen. Haastateltava ei halunnut avata tarkemmin mistä uskonnon harjoittamisesta oli kyse ja hän korosti, että tapoja ei voi suoraan yhdistää tiettyihin uskontoihin, vaan uskonnon sisällä koiriin suhtautuminen ja toimintatavat vaihtelevat laajasti.

Ja sitten tulee tietysti kulttuuriset systeemit, että jos on vaikka joku uskonnollinen systeemi niin sitten, jos koira menee ja koskee niin sitten pitää tehdä kaikki rukoukset uudestaan ja vaihtaa kaikki vaatteet ja käydä suihkussa ja niitä kulttuurisia juttuja pitää tietää ja ymmärtää. (H3)

Toisena kulttuurisena erona haastatteluissa mainittiin yleisesti erilaiset tavat suhtautua koiriin eläiminä. Koira nähdään useissa yhteiskunnissa perheen jäsenenä ja lemmikkieläimenä, mutta on hyvä huomioida myös se, että useissa yhteiskunnissa koiralla on erilainen status. Haastateltavat nostivat huomion arvoiseksi sen, että jossakin maissa koiralla on joko pelkoa herättävä virka-asema kuten sotakoira, poliisikoira, huumekoira tai arvoton aseman kuten kulkukoira tai ravinnon lähde eli koiria pidetään ruokana. Tällaiset seikat ovat ammattilaisen hyvä tiedostaa, kun pohditaan eri kulttuuritaustaisten kanssa tehtävää koira-avusteista työskentelyä.

Lasten motorinen levottomuus koettiin myös haastava työskentelyn kannalta varsinkin, jos koira on reaktiivinen. Lapsen hallitsemattomat käsien ja jalkojen liikkeet voivat joko tahallisesti tai vahingossa aiheuttaa tilanteita, joissa riskinä koiran tai lapsen vahingoittuminen. Vaikka koira on työskentelyyn arvioitu sopivaksi ja mahdollisesti myös testattu, koira on ensisijaisesti eläin, joka saattaa reagoida arvaamattomasti yllättävissä tilanteissa ja esimerkiksi satuttaa lasta tahattomasti. Tämän havainnon yhteydessä haastateltavat kokivat haasteena ohjaajalle myös koiran tuoman vastuun. Oma työkoira pitää tuntea hyvin ja koiran tuominen osaksi sijaishuollon työskentelyä vaatii järjestelyä ja suunnitelmallisuutta. Koira-avusteisen työskentelyn käynnistäminen ei välttämättä ole kovin yksinkertaista. Tämä johtuu siitä, että työskentely vaatii lupa-asioiden selvittämistä sekä siisteys- ja turvallisuusasioiden huomioimisen ja mahdolliset allergiatapauksiin liittyvät järjestelyt. Lupa ja suostumus pitää työskentelylle anoa sijaishuoltoyksiköiden johtajilta tai yrityksen johdolta. Työntekijät toivat esille, että luvan saaminen koira-avusteiselle työskentelylle yksiköissä ei ollut kenenkään mielestä ongelma ja luvat on saatu helposti. Käytännön järjestely työskentelylle koettiin enemmän aikaa vieväksi.

Se tietysti siinä on haaste, että jos mä ajattelen ottavani koko päiväksi koiran. Niin onhan siinä sitten kaikki ulkoilutukset ja katsoo että se ei livahda tuosta ovesta, että kyllähän se pikkasen ehkä häiritsee mun työpäivää, kun mä teen kaikkea muutakin, niin tuota on siinä omat juttunsa sitten, että vaatii erityisjärjestelyjä. (H2)

Yhtenä suurimpana koira-avusteisen työskentelyn riskinä ihmisen hyvinvoinnin edistämiseksi tutkimuksien mukaan on esitetty zoonoosit eli tartuntataudit, jotka voivat tarttua eläimistä ihmisiin. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että eläimet ovat levittäneet tarttuvia tauteja ihmisiin eläinavusteisessa työskentelyssä. (Bert, Gualano, Camussi, Pieve, Voglino, Siliquini 2016; Dalton, Waite, Ruble, Carroll, DeLone, Frankenfield, Serpell, Thorpe, Morris, Agnew, Rubenstein, Davis 2020.) Aiemmista tutkimuksista poiketen aineistossani haastateltavat eivät tuoneet esille työskentelyn riskeinä koirien tarttuvia tauteja. Tässä on hyvä huomioida aiemman tutkimuksen olevan kansainvälistä ja näin ollen Suomessa lemmikkieläinten terveys ja valvonta saattavat poiketa maista, joissa on aiemmin saatu poikkeavia tutkimustuloksia. Suomessa Helsingin yliopistossa koiratutkimus on aktiivista ja tavoitteellista. Koiratutkimukset painottuvat koirien terveyteen ja hyvinvointiin sekä sairauksien diagnostiikkaan ja hoitoon. Tämän vuoksi suomalaisilla koirilla on terveyden näkökulmasta pieni riski tartuntatautien levittämiseen ihmisille. Suomessa koirien terveydenhoito on laadukasta. (Helsingin yliopisto/koiratutkimukset 2022.)

5.4 Koiran merkitys sijaishuoltoon sopeutumisessa

Haastatteluista käy ilmi, että ammattilaisten kokemus koiran merkityksestä lapsien sijaishuoltoon sopeutumisessa on suuri. Koira luo turvallisuuden tunnetta lapselle esimerkiksi sijaishuoltopaikkaan saapuessa tai sijaishuoltopaikkaa vaihtaessa. Aineistosta esille nousi myös kokemuksia siitä, miten traumataustaiset lapset eivät välttämättä pysty ottamaan vastaan toiselta ihmiseltä läheisyyttä tai palautetta samalla tavalla kuin koiralta. Koira ei voi korvata turvalliselta aikuiselta saatua läheisyyttä tai palautetta, mutta ammattilaiset kokivat koiran antaman vilpittömän ja aidon läheisyyden osoituksen helpottavan lapsien sopeutumista sijaishuoltopaikkaan. Kaltoinkohtelun ja hylkäämisen kokeneilla lapsilla voi olla luottamuspulaa aluksi vieraisiin sijaishuollon aikuisiin, mutta koiran aito reagointi tilanteissa on lapselle usein turvallisuutta ja luottamusta kasvattava kokemus.

Niin siis kyllä se on ihan todella suuri (koiran merkitys sijaishuoltoon sopeutumisessa). Mä ajattelin, että se koira tuo sitä semmoista turvaa ja lohtua ja läheisyyttä mitä usein semmoiset (sijoitetut) lapset ei pysty ottamaan toiselta ihmiseltä vastaan, mutta koiralta he pystyy. (H3)

kun koira on tavallaan vilpitön ja ottaa sinut vastaan ihan niin kuin kaikki muutkin, että sillä ei ole ennakko odotuksia ja muuta että kyllä mä ajattelin, että se helpottaa tulo vaiheen tilannetta ja sitten siinä on tietysti se, että paljon tulo vaiheessa on sitä, että lapset jännittää sitä, että mitä ja miten mä voin asioista jutella niin meillä olen käynyt (sijaishuoltopaikassa) useammankin sellaisen keskustelun tuossa meidän olohuoneessa, että on itse istunut sohvalla ja lapsi istuu nojatuolissa ja koira istuu jaloissa ja lapsi ikäänkuin puhuu koiralle vaikka se kuuluikin minulle, mutta että se koira toimii vähän semmoisena niinku siltana siinä lapsen ja aikuisen välissä. (H5)

Eräs haastateltava myös kuvasi koiran roolia tilanteissa, joissa aikuisten tulee rajata lapsen käytöstä tai keskustella rakentavasti nuoren kanssa ja antaa palautetta nuoren toiminnasta. Haastateltava koki, että lapsi tai nuori pystyy ottamaan rakentavaa palautetta vastaan myös suoraan aikuiselta paremmin tilanteissa, joissa koira on läsnä.

Myös tällaiset niinku vaikeat henkiset tilanteet niinku sosiaaliset tilanteet. Että silloin kun pitää antaa ehkä niinku sellaista ei niin hyvää palautetta lapselle tai nuorelle niin on huomattu, että sekin paljon paremmin toimii koiran kanssa. Silloin kun vaikkapa nuoren kanssa kehityskeskustelu, niin ei mennä pöydän viereen istumaan ja mä tässä niinku kerron nyt sinulle ja kysyn vaan me otetaan koira mukaan ja lähdetään esimerkiksi tunnin lenkille eli meidän kehityskeskusteluun. (H4)

Koira voi auttaa uutta lasta sijaishuoltopaikkaan sopeutumisessa ja toimia kiintymyssuhteen aloittajana ja vähitellen luottamus ja kiintymys voivat siirtyä sijaishuollon aikuisiin. Vaikka sijoitetulla lapsella vastaanottava paikka olisi kuinka turvallinen ja ammattilaiset empaattisia, kokemus voi olla lapselle hyvin traumaattinen. Tällaisessa tilanteessa hyvänä keinona on saada lapsi rauhoittumaan uudessa paikassa esimerkiksi nukkumaan vieraaseen sänkyyn, kun ammattilaisen kanssa toimii rauhallinen koira, joka asettuu lapsen viereen lepäämään. Koiran rauhallinen hengitys saa usein lapsen stressin laukeamaan. Koirien on havaittu tuovan lasten arkeen tärkeää säännöllisyyttä. Koira pitää ruokkia ja ulkoiluttaa sekä puhdistaa ja harjata. Näiden hoitotoimenpiteiden kautta lapsi voi saada myös omat arjen rutiinit kuntoon. Koiran hyvinvoinnista huolehtiminen kehittää lapsen empatiakykyä ja vahvistaa arkirutiinien ylläpitämistä. (Latvala-Sillman 2018, 43–33.)

Latvala-Sillmanin (2018) tavoin myös aineistostani käy ilmi, että koiran läsnäolo vaikutti lapsen omaan suhtautumiseen sijaishuoltoon saapuessa. Lapsen kanssa keskustellaan ikätasoisesti sijaishuoltoon menemisestä sekä sijoituksesta yleisesti tilanteeseen sopivalla tavalla. Yksi haastateltavista kertoi, miten lapsi aluksi vastusti sijoituspaikkaan saapumista. Kun lapselle kerrottiin yksikössä olevan myös koira häntä vastassa, lapsen ajatus sijaishuoltopaikasta muuttui haastateltavan mukaan myönteisemmäksi. Kun lapsi sopeutuu sijaishuoltoon hyvin, on hänen helpompi ja nopeampi päästä kiinni arkeen ja koulun käyntiin sekä uusien sosiaalisten suhteiden rakentamiseen sekä vanhojen suhteiden ylläpitämiseen. Tämä puolestaan edistää lapsen hyvinvointia sijaishuollossa merkittäväällä tavalla.

*No mä olen pystynyt selkeästi käyttämään hyväksi sitä koiran olemassaoloa (Sijaishuoltoon sopeutumisvaiheessa/tulotilanteessa), että meillä oli yks nepsy lapsi joka ennakkoon oli, että en ***** todellakaan ole tulossa (sijaishuoltoon). Ja mä kerroin sitten vanhemmille meidän yksiköstä, että meillä täällä tällainen koirakin on niinku lapsi kuuli sen, että on koira niin kysyi onko teillä koira no voin mä tulla sitten. (H2)*

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tällä tutkimuksella halusin nostaa esille koira-avusteisen työskentelyn merkitystä osaksi sosiaalityön tutkimuksen kenttää ja sitä kautta myös lisää ymmärrystä aiheesta. Selvitin sijaishuollon ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä koira-avusteisesta työskentelystä sijoitettujen lasten parissa ja koiran merkitystä lasten hyvinvointiin sekä yhdistin saamaani tietoa aiempaan tutkimukseen aiheesta. Tässä luvussa esitän vastauksia tutkimuskysymyksiini ja niistä tehtäviä päätelmiä. Johtopäätösten kautta pohdin ehdotuksia sosiaalialan käytännöille ja tutkimukseni kehitysideoita.

Hyvinvointi on kokonaisuudessaan erittäin moniulotteinen ilmiö ja sen vuoksi sitä on haasteellista tutkia. Tutkimuksessani tarkastelin yhden kansainvälisesti tunnetuimman yhteiskuntatieteilijämme Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaa. Allardtin valitsin siksi, että hän korosti ihmisen omien tuntemusten ja arvojen merkitystä hyvinvoinnille. Hyvinvointia usein määritellään materialistisesti ja elinolojen mittareilla, mutta Allardt keskittyi tutkimaan koettua hyvinvointia. Elintaso on Allardtin hyvinvointiteoriassa hyvinvoinnin perusta. Having-ulottuvuudessa mitataan hyvinvointia tuloilla, työllisyydellä, koulutuksella ja terveydellä. Tutkimukseni tulosten perusteella eläinavusteisella työskentelyllä on myönteisiä vaikutuksia ihmisen terveyteen, mutta tällä mittarilla muilta osin ei pystytä osoittamaan eläimen vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Toisena ulottuvuutena on loving, jolla viitataan ihmissuhteisiin. Kun tutkimukseni tuloksia verrataan tähän hyvinvoinnin ulottuvuuteen, voidaan todeta eläinavusteisuudella ja erityisesti koiralla eläimenä olevan myönteisiä vaikutuksia ihmissuhteisiin ja ihmisen koettuun hyvinvointiin. Being-ulottuvuudessa Allardt kuvailee hyvinvoinnin rakentumista itsensä toteuttamisen ja vaikutusmahdollisuuksien kautta. Tutkimukseni tuloksissa käy ilmi, että koiralla on myönteisiä vaikutuksia lapsen motivaation ja sopeutumiseen sijaishuollossa. Tätä kautta voidaan todeta koiralla olevan myönteinen vaikutus ihmisen toimintakykyyn ja kokemukseen vaikuttaa oman elämänsä valintoihin. Tässä luvussa esittelen vielä tutkimustulokseni tiivistettynä.

Lähestyin tutkimuksessani ammattilaisten kokemuksia haastatteluaineiston avulla. Toteutin aineiston keruun teemahaastatteluilla. Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Miten koira-avusteisuutta käyttävät lastensuojelun ammattilaiset kuvaavat koira-avusteisuuden hyötyjä ja haasteita lasten hyvinvointiin

2. Miten koira-avusteisuus edesauttaa lapsen sopeutumista sijaishuoltoon ammattilaisten näkökulmasta? Toteutin aineiston analyysin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla teemoittelun ja luokittelun kautta.

Jo tutkimuksen alusta alkaen oma ennakko käsitykseni koira-avusteisen työskentelyn myönteisistä vaikutuksista sijaishuollossa oli nähtävissä, ja tämän vuoksi pyrin tarkastelemaan aineistoani hyvin kriittisesti. Tutkimukseni tuloksista ja analyysistä voi kuitenkin todeta, että haastateltavat ovat itse tuottaneet tulosluvuissa esitetyt asiat. Suunnittelin haastattelukysymykset myös siten, että vastaukset koira-avusteisuuden hyödyistä ja haasteista ovat ammattilaisten itsensä kuvaamia.

Tutkimuksessani ilmeni, että koira-avusteinen työskentely tukee sijaishuollon lasten hyvinvointia monin eri tavoin. Yksi keskeisistä tuloksista oli koiran rooli ”sosiaalisena liukasteena” lapsen ja aikuisen välillä. Tämä termi on peräisin Latvala-Sillmanin (2018) teoksesta ja tarkoittaa sitä, että koira toimii kommunikoinnin kynnyksen madaltaja ihmisen välisiissä vuorovaikutustilanteissa. Tämä puolestaan edistää luottamuksellisen suhteen luomista sijoitetun lapsen ja sijaishuollon ammattilaisten välillä. Olen tuonut luvussa 2 esille aiempia tutkimustuloksia eläimen vaikutuksista ihmisen hormonitoimintaan. Niiden mukaan eläimen läsnäolo ja vuorovaikutus laskee ihmisen stressihormoni- eli kortisolitasoja sekä lisää oksitosiinin eritystä elimistössä. Tämän seurauksena ihmisen luottamus ja kommunikointi toisten ihmisen kanssa helpottuu. (Kortelnuoma & Karlsson 2011.) Omat tutkimustulokseni ovat yhteneväisiä aiemman tutkimustiedon kanssa. Tuloksista käy ilmi, että sijaishuollon lasten oli helpompi muodostaa luottamussuhteita aikuisiin sekä koiran merkitys aikuisten ja lapsen välisen vuorovaikutuksen muodostumisessa oli keskeinen. Yleisesti levottomat lapset kykenivät sijaishuollossa rauhoittumaan paremmin tilanteissa, joissa koira oli läsnä. Koiran merkitys stressihormonin tasaajana vaikutti huomattavasti lasten sijaishuoltoon sopeutumisessa myönteisellä tavalla.

Odotusten mukaisesti koiralla oli tutkimustulosteni mukaan suuri merkitys lasten motivaation herättäjänä sijaishuollon kuntouttavassa toiminnassa sekä päivittäisissä arjen toiminnoissa. Koira-avusteinen työskentely oli ammattilaisten kokemusten mukaan mielekäästä toimintaa lapsille. Lapset olivat hyvin motivoituneita toimintaan ja koiran läsnäolo tuki selkeästi sitoutumista työskentelyyn esimerkiksi kehityskeskustelut ja asiakassuunnitelmanneuvottelut ja ohjaajan ja lapsen yksilöohjaustunnit. Kuten luvussa kolme esittelin Green Care toimintamallia Suomessa, sen tarkoituksena on hyödyntää luontoympäristöä ihmisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukemisessa (gcf Finland.fi). Tutkimukseni mukaan sijaishuollon lasten toimintakyky arjessa lisääntyi koira-avusteisen työskentelyn myötä. Lasten motivaatio

päivittäisten asioiden hoitamisessa kasvoi, kun koira oli tilanteissa mukana muun muassa ulkoilu ja läksyjen teko. Tutkimuksesta ei käynyt ilmi kuitenkaan se, vaikuttiko koira-avusteisuus sijoitettujen lasten sisäiseen vai ulkoiseen motivaatioon. Toisaalta sisäiseen motivaation viittaisi se, että koiran kanssa tekeminen oli itsessään mielekästä toimintaa, mikä motivoi lasta. Toisaalta on mahdollista, että lasten vahva motivaatio liittyi enemmän palkkioon, jota työskentelystä sai esimerkiksi koiran ulkoilutus, herkkujen antaminen tai koiran silittäminen. On mahdollista, että sijaishuollon lapset olivat motivoituneita eri syistä, toisia ohjasi sisäinen ja toisia ulkoinen motivaatio.

Mielenkiintoista oli huomata, että tutkijana minulla oli ennakkokäsityksiä mahdollisista koira-avusteisuuden haasteista tutustumani kirjallisuuden perusteella. Näitä seikkoja ei kuitenkaan tullut esille haastatteluissa. Yksi näistä ennakkokäsityksistäni oli asiakkaan koira-allergia esteenä tai haastavana tekijänä koira-avusteiselle työskentelylle. Haastattelutilanteessa allergia ei teemana noussut spontaanisti haasteista kysyttäessä ollenkaan. Koska teema ei noussut lainkaan esille haastateltavien kerronnasta, on tässä hyvä nostaa esille, että kysyin erikseen jokaiselta haastateltavalta suoraan lopuksi, ovatko he kokeneet allergian haasteena työskentelylle. Tästä huolimatta vastaukset olivat kaikilta ammattilaisilta kielteiset. Koira-allergiaa ei nähty ongelmallisena.

Yllättävä tutkimuksessa noussut tulos oli se, miten koiran koulutettavuudelle ammattilaiset eivät antaneet suurta painoarvoa koira-avusteisessa työskentelyssä. Päinvastoin osa haastateltavista koki, että liian pitkälle koulutettu koira ei välttämättä edistä lapsen hyvinvointia tavalla, jota koira-avusteisella työskentelyllä tavoitellaan. Tämä tulos on ristiriidassa aiempien tutkimustulosten kanssa. Koiran hyvää peruskoulusta on korostettu keskeisenä edellytyksenä asiakkaiden hyvinvoinnin edistämisen kannalta (Kahilaniemi 2016; Latvala-Sillman 2018; Ervast & Raukola-Lindblom 2021). Tutkimuksessani tulee esille, että sijaishuollon ammattilaiset korostivat koiran intuitiivista käytöstä työskentelytilanteissa asiakkaiden kanssa. Aineiston perusteella sijaishuollon lapsilla muodostui selkeästi vahva suhde koiriin työskentelyn aikana. Moni työntekijän koira asui sijaishuoltopaikassa, kun kyseessä oli esimerkiksi perhe koti. Jäin itse pohtimaan lapsien vahvaa kiintymistä työntekijöiden koiriin ja mitä sitten tapahtuu, jos työntekijä vaihtaa työpaikkaa ja koira muuttaa pois? Miten jo valmiiksi traumataustaiset ja kiintymyssuhdehäiriöistä kärsivät lapset kokevat koiran lähdön? Laukaiseeko se uudelleen mahdollisesti lapsella hylkäämisen kokemuksen? Sijoitetuilla lapsilla on usein taustalla useampi sijaishuoltopaikan muutos, sosiaalialalla työntekijöiden vaihtuvuus on suuri, joten miten lapset reagoivat eläimien lähtöön, kun kiintyminen on jo muodostunut

vahvaksi? Tämä ei ollut varsinaisesti tutkimukseni kohde, eikä asiaa käsitelty haastatteluissa, mutta tätä pohdin jälkikäteen aineistoa tutkiessani.

Selkeänä ja ennalta odotettavana tutkimuksen tuloksena nousi koiran merkitys lapsen tunne- ja kommunikointitaitojen tukijana. Tulokset osoittivat, että koiran avulla sijoitettujen lasten oli helpompi käsitellä tunteita ja ottaa vastaan informaatiota toisilta ihmisiltä. Koira toimi myös linkkinä sijoitetun lapsen ja sijaishuollon aikuisten välillä ja edesauttoi kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen muodostumista. Koiralla oli myös merkittävä rooli lasten sijaishuoltoon sopeutumisvaiheessa. Tutkimustulokset osoittavat, että lasten oli helpompi sopeutua uuteen sijaishuoltopaikkaan, kun vastassa oli turvallisten aikuisten lisäksi myös koira. Koiran aito ja spontaani reagointi lasten kanssa helpotti vieraaseen paikkaan sopeutumista ja lisäsi lasten turvallisuuden tunnetta. Nämä tutkimustulosten perusteella voidaan todeta koiran lisäävän sijaishuollon lasten hyvinvointia turvallisuuden, onnellisuuden, kommunikoinnin ja motivaation kautta.

Tulosten hyödynnettävyys tulevaisuudessa

Miten laajasti koira-avusteista työskentelyä voisi jatkossa hyödyntää? Tutkielmani aineistossa otos koostui vain viidestä ammattilaisen haastattelusta, joten selvää on, ettei tuloksia koira-avusteisuuden merkityksestä lasten hyvinvointiin voida yleistää. Tutkimukseni on avannut kuitenkin koira-avusteisuuden hyötyjen moniulotteisuutta työntekijöiden kokemuksina. Koirat ovat ihmisille tärkeitä lemmikkieläimiä sekä perheen jäseniä. Koira-avusteisuuden näkyvyys sosiaalialan kentällä on yleistynyt Suomessa 2000-luvulla ja vaikuttaa siltä, että tulevaisuudessa koira-avusteisuus työskentelymenetelmänä sosiaalialalla on kasvussa (Hautamäki ym., 2018). Koira-avusteisen työskentelyn yleistyminen johtaa myös alan tutkimustiedon lisääntymiseen. Kuten sekä aiemman kirjallisuuden valossa, että haastateltavieni kokemuksista on nähtävissä koira-avusteisen työskentelyn terminologian epäyhtenäisyys. Voidaankin todeta, että tulevaisuudessa alalla tarvitaan käsitteiden selkeämpää ja johdonmukaisempaa määrittelyä.

Erästä haastateltavaa lainatakseni virallisen koira-avusteisen työskentelyn eteenpäin viennissä ”Olemme vielä lapsen kengissä”.

Toivon itse koira-avusteiselle työskentelylle vahvempaa säätelyä, organisoidumpaa toimintaa ja jonkinlaista normistoa. Vaikka tulosten perusteella hyvää koira-avusteista työskentelyä voidaan asiakkaiden kanssa tehdä myös ilman alan koulutusta, olivat kaikki haastateltavat myös yksimielisiä siitä, että eläinavusteisen työskentelyn koulutus olisi hyvä olla ammattilaisilla, jotka eläimien ja lasten kanssa työtä tekevät. Oma kantani on, että jatkossa olisi hyvin tärkeää selkeyttää entisestään tavoitteellisen, suunnitelmallisen ammattilaisten toteuttaman kasvatus, kuntoutus ja terapiatyön eroa vapaaehtoisesti toteutetusta koira-avusteisesta toiminnasta. Vapaaehtoista koira-avusteista toimintaa on esimerkiksi Suomen kennelliiton kaverikoiratoiminta (kennelliitto.fi/kaverikoirat). Myös eläinavusteisen koulutuksen käsitteitä tulee jatkossa yhdenmukaistaa. Koulutuksia alalle on useita eritasoisia ja tyyppisiä. Kaikissa koulutuksissa ei vaadita ammattilaisen työparikoiralta suoritettavaa työnäyttöä. Kun tavoitteena on luona koira-avusteisuudesta näkyvämpi ja yleistyneempi menetelmä ammattilaisten avuksi työhön, tulee eläinten kanssa työskentelyn olla johdonmukaista, yhtenäisiä käytäntöjä sekä toimintatapoja. Nämä muutokset toisivat selkeyttä työskentelylle ja selkeät sekä yhdenmukaiset toimintatavat luovat myös turvallisuutta eläinten kanssa työskenneltäessä.

Lähteet

- Allardt, Erik. (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo. Wsoy.
- Alastalo Marja, Åkerman Maria, Vaittinen Tiina. (2017). ”Asiantuntijahaastattelu.” Teoksessa Tutkimushaastattelun käsikirja, toim. Hyvärinen Matti, Nikander Pirjo, Ruusu vuori Johanna. Tampere. Vastapaino.
- Andreasen Gena, Tiffany Stella, Wilkison Megan, Allison Hoelzel & Laura, Hendricks. (2017). Animal-assisted therapy and occupational therapy. <https://doi.org/10.1080/19411243.2017.1287519>. Viitattu 23.6.2022
- Beetz, Andrea, Kerstin Uvnäs-Moberg, Henri Julius & Kurt Kotrschal. (2012). “Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin.” *Frontiers in Psychology*. Julkaistu 9.7.2012. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2012.00234/full#h10>. Viitattu 23.5.2022
- Busch, C., Tucha, L., Talarovicova, A., Fuermaier, A., B., M., Lewis-Evans, B. & Tucha, O. (2016). Animal-Assisted Interventions for Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: A Theoretical Review and Consideration of Future Research Directions. *Psychological Reports* 2016.
- Curry Benjamin, Brianne Donaldson, Moana Vercoe, Matthew Fikippo & Paul Zak. (2015). “Oxytosin Responses After Dog and Cat Interactions Depend on Pet Ownership and May affect Interpersonal Trust.” *Human-Animal Interaction Bulletin*.
- Davies, B. (2008). Thinking, Reasoning and Writing with Animals in the Biosciences - Review of Lorraine Daston and Gregg Mitman (Eds.), *Thinking with animals: New perspectives on anthropomorphism*. New York: Columbia University Press, 2005. - Erica Fudge, *Brutal reasoning: Animals, rationality, and human in early modern England*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2006. - Linda Birke, Arnold Arluke and Mike Michael, *The sacrifice: How scientific experiments transform animals and people*. Indiana: Purdue University Press, 2007. *BioSocieties*, 3(4), 446-451. doi:10.1017/S1745855208006364.
- Ervast, Leena & Raukola-Lindblom, Marjaana. (2021). Hevoset ja koira eläinavusteisessa työssä – tutkittua tietoa ja kokemuksia. Hansaprint Oy. Sanasilta Oy.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta. (2014). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

- Fabrizio Bert Maria Rosaria Gualano Elisa Camussi Giulio Pieve Gian luca Voglino Roberta Siliquini. (2016). Animal assisted intervention: A systematic review of benefits and risks. *European Journal of Integrative Medicine*.
- Gunter, Barrie. (1999). *Pets and people: The psychology of pet ownership*. London: Whurr
- Green Care Finland. www.gcf Finland.fi Viitattu 5.4.2022
- Haaparanta, Leila & Ilkka Niiniluoto. (2016). *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Tallinna. Gaudeamus.
- Hakalehto, Suviaanna & Toivonen, Virve. (2016). *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. Helsinki. Hansaprint Oy.
- Hautamäki, Lotta, Farid Ramadan, Paula Ranta, Eija Haapala & Tiina Suomela-Markkanen. (2018). *Eläinavusteinen terapia. Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa*.
- Heinämäki, Liisa. (2000). *Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa*. Jyväskylä. Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme. 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino. [e-kirja] 2008
- Ikäheimo, Kaija. (2013). ”Eläinavusteisen työskentelyn määritelmiä ja termejä (AAA ja AAT).” Teoksessa *Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa*, toim. Ikäheimo, Kaija. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ikäheimo, Kaija. (2019). ”Mietteitä eläinavusteisuuden tulevaisuudesta.” Teoksessa *Kohti luonnollista hyvinvointia – Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen*, toim. Ylilauri Martta & Anja Yli-Viikari. Vaasa: Levón-instituutin julkaisuja.
- Järvi Taija & Ikäheimo Kaija. (2020) *Koira koulutyössä: Toimintaa ja teoriaa eläinavusteisuudesta*. Helsinki.
- Kahilaniemi, Eeva. (2016) *Eläinavusteinen interventio*. Tampere. Viestipaino.
- Kathryn Dalton, Kaitlin Waite, Kathy Ruble, Karen Carroll, Alexandra DeLone, Pam Frankenfield, James Serpell, Roland Thorpe, Daniel Morris, Jacqueline Agnew, Ronald Rubenstein, Meghan Davis (2020) *Risks associated with animal-assisted intervention programs: A literature review*. *Complementary Therapies in Clinical Practice*.
- Koiratutkimus. Eläinlääketieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. <https://www2.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/koiratutkimus/tietoa-koiratutkimuksesta>. Viitattu 2.6.22.
- Kortesluoma, Susanna & Hasse Karlsson. (2011). ”Oksitosiini, kiintymyksen ja sosiaalisuuden neuropeptidi.” *Duodecim*.

- Kuula, Arja. (2011). Tutkimusetiikka, aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuusela, Arja & Sanni Tiitinen. (2010). ”Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö.” Teoksessa Haastattelun analyysi, toim. Ruusu vuori Johanna, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. Tampere: Vastapaino.
- Laakso, Riitta. (2019). ”Ne näki musta” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3>. Viitattu 2.6.2022
- Laakso, Riitta & Enroos, Rosi. (2016). Vierailta ovilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo ja huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Yhteiskuntapolitiikka. STM: hallinnonalan avoin julkaisuarkisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201702141578>. Viitattu 30.5.2022
- Lacatos Gabriella, Gacsi Marta, Topal Jozef & Miklosi Adam. (2011). Comprehension and utilisation of pointing gestures and gazing in dog–human communication in relatively complex situations. *Anim Cogn* 15, 201–213 (2012). <https://doi.org/10.1007/s10071-011-0446-x>. Viitattu 2.6.2022
- Langinvainio, Heimo. (2016). Hyvää elämää koiran kanssa. Suomen Kennelliitto.
- Lapsen oikeuksien sopimus (2022) <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>. Viitattu 3.3.2022.
- Lastensuojelulaki (2007/417) Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 5.4.2022.
- Lastensuojelulaki (2010/88) Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100088>. Viitattu 25.10.2021.
- Lastensuojelulaki (2014/1302) Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141302>. Viitattu 7.4.2022.
- Lastensuojelun käsikirja THL (2022). <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Viitattu 23.5.2022.
- Latvala-Sillman, Päivi. (2018) Työparina koira. Hansaprint Oy. Sanasilta Oy.
- Maslow, A. H. (1943). Preface to motivation theory. *Psychosomatic Medicine*, 5, 85–92. <https://doi.org/10.1097/00006842-194301000-00012>. Viitattu 2.6.2022
- Melson, Gail. (2001). *Why the Wild Things Are: Animals in the Lives of Children*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

- Metsämuuronen, Jari. (2006). Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Murua, SJ. (1998) An exploratory study of the effects of animals or pets on at-risk youth in group or foster homes. <https://www.proquest.com/openview/5d1e6adfc319122631ecc8bda608907c/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>. Viitattu 20.4.2022.
- Nieminen, Johanna. (2021). Koira-avusteinen työskentely väkivaltarikoksesta tuomittujen kanssa avovankilassa. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti. (2010). ”Haastattelun analyysin vaiheet”. Teoksessa Haastattelun analyysi, toim. Ruusuvuori Johanna, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen. Tampere: Vastapaino.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa. (2017). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Tutkimushaastattelun käsikirja, toim. Hyvärinen, Matti, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori. Tampere: Vastapaino.
- Saastamoinen, Kati. (2016). Lapsen suojeleminen. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.
- Suomen Kennelliitto. <https://www.kennelliitto.fi/koirat/kaverikoirat>. Viitattu 10.5.2022.
- Talentia. (2017). Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: PunaMusta Oy.
- THL, lastensuojelun käsikirja <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Viitattu 7.4.2022.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vainio Iris, Pesonen Henri, Kontu Elina. (2018). Eläinavusteinen opetus, Autismikirjo ja kommunikaatio. <file:///C:/Users/Annika/Downloads/97466-Artikkelin%20teksti-165255-1-10-20200824.pdf>. Viitattu 4.2.2022
- Ylilauri, & Yli-Viikari. (2019). Kohti luonnollista hyvinvointia – Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Vaasa: Levón-instituutin julkaisuja.
- Yli-Viikari, Anja & Haapasaari, Maarit. (2013). ”Eläinavusteinen työskentely ja Green Care.” Teoksessa Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa, toim. Ikäheimo Kaija. Helsinki: Yliopistopaino. 99–100.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko työntekijöille

Taustaa

työntekijöiden koulutustaustat

nykyinen ja aiempi toiminta eläinavusteisessa työskentelyssä

tämänhetkinen työpaikka

Eläinavusteinen toiminta – hyödyt ja haasteet

millaista eläinavusteista toimintaa on toteutettu nykyisessä sijaishuoltoapaikassa?

Oma kokemus siitä, millaisia merkityksiä koiralla on lasten arjessa yksikössä?

työntekijän arvio koiran läsnä-olon merkityksestä lapsen sopeutumisesta

sijaishuoltoapaikkaan?

millaisia haasteita koira-avusteiseen toimintaan sijaishuoltoyksiköissä liittyy?

(Esim. toteutus, rahoitus, palvelujärjestelmän joustavuus)

Onko tällä hetkellä meneillään/suunnitteilla kehittämistoimia koira-avusteiseen toimintaan liittyen?

Mainitse koira-avusteisuuden hyviä toimintamalleja/käytäntöjä tai palveluja, jotka mielestäsi toimivat nyt lasten kanssa?

Millainen koira-avusteinen toiminta ja käytännöt mielestänne toimivat nyt lasten kanssa hyvin?

Liite 2. Suostumuslomake

Tiedote tutkittavalle ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Turun yliopisto

Sosiaalityön oppiaine

Pro gradu -tutkielma

Opinnäytteen tekijä: Annika Tammisto

Ohjaaja: Liisa Lähteenmäki

Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Selvittää, miten sijaishuollon työntekijät kokevat koira-avusteisen työn vaikuttavan sijoitettujen lasten elämään ja hyvinvointiin.

Tutkimusaineiston säilyttäminen

Tutkija vastaa tutkimusaineiston turvallisesta säilyttämisestä tietokoneella salasanan takana olevassa tiedostossa. Aineistoa käsittelee ainoastaan tutkimuksen toteuttaja.

Tutkimusaineistoa käytetään vain tähän kyseiseen tutkimukseen ja sen jälkeen aineisto hävitetään tietoturvallisesti.

Haastattelut

Haastattelut suoritetaan yksilöhaastatteluina sijaishuoltoyksiköiden tiloissa ja haastattelut nauhoitetaan.

Mihin tutkimustuloksia aiotaan käyttää

Tutkimushaastattelut litteroidaan eli kirjoitetaan tekstiksi ja niitä käytetään opinnäytteen tutkimusaineistona. Aineisto kerätään anonymisti, eli ilman haastateltavien tunnistetietoja. Aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Tutkittavien oikeudet

Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkimuksen järjestelyt ja tulosten raportointi on luottamuksellista. Tutkimuksesta kerätyt tiedot ovat ainoastaan tutkijan käytössä ja tulokset julkaistaan raporteissa ilman tutkittavien tunnistetietoja. Tutkittavilla on oikeus saada lisätietoja tutkimuksesta tutkijalta. Tutkimus toteutetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ja Turun yliopiston tietosuojaan liittyviä ohjeita noudattaen.

Tutkittavan suostumus

Olen perehtynyt tämän tutkimuksen tarkoitukseen ja sisältöön. Voin halutessani perua tai keskeyttää osallistumiseni missä vaiheessa tahansa. Minulla on oikeus pyytää ennen keskeyttämistä annetut tiedot poistettaviksi. Tutkimustuloksiani saa käyttää tieteelliseen raportointiin sellaisessa muodossa, jossa haastateltavaa ei voida tunnistaa.

__/ __ 2022 Tutkittavan allekirjoitus

__/ __ 2022 Tutkijan allekirjoitus
